

Briuselis, 2016 11 09
COM(2016) 715 final

**KOMISIJOS KOMUNIKATAS EUROPOS PARLAMENTUI, TARYBAI, EUROPOS
EKONOMIKOS IR SOCIALINIŲ REIKALŲ KOMITETUI IR REGIONŲ
KOMITETUI**

2016 m. komunikatas dėl ES plėtros politikos

{SWD(2016) 360 final}
{SWD(2016) 361 final}
{SWD(2016) 362 final}
{SWD(2016) 363 final}
{SWD(2016) 364 final}
{SWD(2016) 365 final}
{SWD(2016) 366 final}

I. ĮVADAS

2015 m. lapkričio mėn. Europos Komisija pateikė vidutinio laikotarpio ES plėtros politikos strategiją, apimančią šios Komisijos kadencijos laiką. 2015 m. gruodžio mėn. šiai strategijai pritarė Taryba. Šiame komunikate įvertinama strategijos įgyvendinimo pažanga, daromos išvados ir teikiamos rekomendacijos dėl konkrečių plėtros šalių ir tam tikrų teminių klausimų.

ES toliau susiduria su įvairiomis sudėtingomis problemomis. Viena po kitos kilusios krizės turėjo destabilizuojantį poveikį ne tik Europoje, bet ir visame pasaulyje. Ekonomikos nuosmukis ir skepticizmas dėl Europos projekto turėjo įtakos ES patrauklumui plėtros šalyse.

Kita vertus, tvirta narystės ES perspektyva, kurią nuolat pakartotinai patvirtina visos valstybės narės, ir toliau skatina permainas Pietryčių Europos šalyse ir stiprina jų stabilumą ir saugumą. Todėl griežtomis ir sąžiningomis sąlygomis pagrįstas patikimas plėtros procesas laikantis stojimo kriterijų tebėra nepakeičiama šių šalių stiprinimo priemonė, kuria remiama jų modernizacija pasitelkiant politines ir ekonomines reformas.

Plėtros politika toliau duoda rezultatų ir daugumoje šalių vykdomos reformos, nors ir skirtingu greičiu. Reikalingos reformos yra sudėtingos, todėl tai ilgalaikis procesas ir tebėra struktūrinių trūkumų, visų pirma svarbiausiose teisinės valstybės ir ekonomikos srityse.

Kalbant apie Turkiją, po 2015 m. lapkričio 29 d. ES ir Turkijos aukščiausiojo lygio susitikimo ir vėlesnio 2016 m. kovo 18 d. ES ir Turkijos pareiškimo pavyko iš esmės sumažinti neteisėtos migracijos srautus ir atgaivinti ES ir Turkijos santykius. Liepos 15 d. demokratines institucijas ir visą visuomenę sukrėtė smurtinis bandymas įvykdyti perversmą Turkijoje, kurį ES iš karto labai ryžtingai pasmerkė.

Plėtros šalims tebėra svarbiausia užtikrinti nuolatinį įsipareigojimą laikytis principo, pagal kurį pirmiausia sprendžiami svarbiausi klausimai. Komisija toliau daugiausia dėmesio skirs teisinei valstybei, įskaitant saugumą, pagrindines teises, demokratines institucijas ir viešojo administravimo reformą, taip pat ekonomikos vystymuisi ir konkurencingumui. Tai yra svarbiausi klausimai, būtini siekiant įgyvendinti Kopenhagos ir Madrido narystės kriterijus. Vis dar reikia sustiprinti pilietinės visuomenės ir suinteresuotųjų subjektų vaidmenį.

Taip pat svarbu pripažinti, kad stojimo derybos nėra – ir niekada nebuvo – vienintelis tikslas. Jos yra platesnio modernizacijos ir reformų proceso dalis. Plėtros šalių vyriausybės turi aktyviau imtis reikiamų reformų ir jas realiai įtraukti į savo politinę darbotvarkę: ne todėl, kad to prašo ES, bet todėl, kad to reikia jų piliečiams. Visuomenės parama būsimai plėtrai priklausys nuo šalių kandidačių pasirengimo lygio. Todėl per stojimo į ES procesą vykdomos reformos taip pat padeda padidinti ES valstybių narių ir šalių kandidačių piliečių pasitikėjimą.

II. 2015 M. PLĖTROS STRATEGIJOS ĮGYVENDINIMAS

a) Teisinė valstybė

Iš esmės dėta pastangų modernizuoti teisinę sistemą ir infrastruktūrą ir geriau parengti teisėjus ir prokurorus. Liepos mėn. Albanijos parlamentas vienbalsiai priėmė Konstitucijos pataisas, kurios yra išsamios ir visapusiškos teismų reformos pagrindas. Serbija priėmė visapusiškus teisinei valstybei skirtus veiksmų planus ir 23 ir 24 skyriuose pateikė reformų darbo programą.

Tačiau pažanga kuriant veikiančias ir nepriklausomas **teismų sistemas** tebėra menka, ir daugumoje šalių tebekyla veiksmingumo ir nepakankamo nepriklausomumo bei atskaitomybės problemų. Turkijoje teisminių institucijų nepriklausomumui kliudė dideli struktūros ir aukštesniųjų teismų sudėties pokyčiai ir tolesnis teisėjų ir prokurorų patiriamas spaudimas. Po liepos 15 d. bandymo įvykdyti perversmą atleistas penktadalis teisėjų ir prokurorų, todėl kyla didelė problema dėl bendro teisminių institucijų veikimo. Buvusiojoje Jugoslavijos Respublikoje Makedonijoje vis dar tinkamai nepašalinti per slapto pokalbių klausymosi bylą nustatyti dideli trūkumai.

Pastaraisiais metais visos šalys sustiprino savo kovos su **korupcija** ir **organizuotu nusikalstamumu** sistemas. Sukurtos naujos institucijos, kaip antai Juodkalnijos kovos su korupcija agentūra, ir dėtos didelės pastangos stiprinti policijos ir teisminių institucijų specializaciją. Nepaisant minėtų veiksmų, kai kuriose regiono šalyse matyti aiškių skirtingo masto valstybės užvaldymo požymių. Bendrovės, institucijos ir galingi pavieniai asmenys imasi neteisėtų veiksmų, kad darytų įtaką politikai, teisinei aplinkai ir ekonomikai ir jas keistų pagal savo interesus. Deklaruotas politinis įsipareigojimas kovoti su korupcija dar nevirto pakankamais konkrečiais rezultatais. Todėl labiau nei bet kada reikia daugiausia pastangų dėti tam, kad šiose srityse būtų pasiekta įtikinamų ir tvirų rezultatų, pasitelkiant veiksmingus, efektyvius ir nešališkus tyrimus, baudžiamąjį persekiojimą ir teismo sprendimus visų lygių bylose. Trūksta skaidrumo viešųjų pirkimų srityje. Kovos su organizuotu nusikalstamumu rezultatų turi būti pasiekta ne tik atskirose bylose. Valdžios institucijos turi pradėti ryžtingai ardyti nusikaltėlių tinklus ir konfiskuoti turtą, taip pat naudoti ryžtingesnes ir galingesnes priemones, kaip antai išplėsti turto konfiskavimą ir sistemingai vykdyti finansinius tyrimus. Reikėtų sustiprinti kovos su neteisėta prekyba ginklais pastangas. Pastarųjų metų pažanga kovojant su prekyba žmonėmis nevienoda. Reikia įdėti daugiau pastangų, kad būtų suderintas reikiamas *acquis* ir užtikrintas veiksmingas prevencinių priemonių įgyvendinimas bei nukentėjusiųjų asmenų apsauga ir pagalba jiems.

Terorizmas ir radikalėjimas toliau kelia grėsmę saugumui ES ir plėtros šalyse. Praėjusiais metais Turkijoje įvyko kelios didelės žmonių mirčių pareikalavusios teroristinės atakos. Tikėtina, kad ir artimiausiais metais išliks ES ir plėtros šalių kovotojų, keliaujančių prisijungti prie sukilėlių grupių, visų pirma Sirijoje ir Irake, reiškiny s ir grėsmė saugumui, kurią jie gali kelti, kai sugrįžta. Plėtros šalys iš dalies pakeitė savo baudžiamąją teisę ir kovos su terorizmu teisės aktus ir taip sukūrė tvirtesnes kovos su šiuo reiškiniu priemones. Kai kurios taip pat priėmė naujas kovos su terorizmu strategijas ir veiksmų planus, kurie nebesutelkti vien į teisėsaugą, bet daug dėmesio skiria ir prevencijai bei kovai su radikalėjimu. Tačiau turi būti daroma daugiau, kad šalyse būtų įveiktas radikalėjimas, visų pirma švietimo srityje ir vykdant geresnę užsienio finansavimo, kuriuo remiamas radikalus turinys, kontrolę. ES, siekdama pasidalyti gerąja ES patirtimi kovos su radikalėjimu srityje, į plėtros šalis išplečia savo Informacijos apie radikalizaciją tinklą (RAN). Bendradarbiaudamos kovos su terorizmu klausimais plėtros šalys turėtų toliau naudotis Europolo pagalba.

b) Pagrindinės teisės

Pagrindinės teisės plėtros šalių teisės aktuose tebėra iš esmės įtvirtintos. Vakarų Balkanuose vis dar trūksta praktinio įgyvendinimo, bet bendra padėtis stabili. Turkijoje šios srities padėtis suprastėjo, o praktinis bendradarbiavimas dažnai turi didelių trūkumų. Po liepos mėn. bandymo įvykdyti perversmą paskelbta nepaprastoji padėtis, per kurią imtasi plataus masto pagrindinių teisių ribojimo priemonių. Įtariama, kad po bandymo įvykdyti perversmą buvo padaryta daug didelių pažeidimų, susijusių su kankinimo ir netinkamo elgesio draudimu ir procesinėmis teisėmis. Turkija turi užtikrinti, kad veiksmingai veiktų tariamų žmogaus teisių

pažeidimų nešališkos teisinės peržiūros sistema. Komisija teigiamai vertina Turkijos valdžios institucijų įsipareigojimą šiuo klausimu ir ragina Turkiją sudaryti paprastesnes sąlygas tarptautinėms institucijoms stebėti tolesnius teismo procesus.

Didelį, nors ir nevienodą, susirūpinimą daugumoje plėtros šalių tebekelia saviraiškos laisvė ir žiniasklaidos laisvė. Praėjusius dvejus metus jau pastebėtas pažangos šioje srityje trūkumas išliko, o kai kuriais atvejais padėtis dar suprastėjo. Turkijoje toliau labai prastėjo su saviraiškos laisve susijusi padėtis, visų pirma todėl, kad apkaltinus terorizmu buvo sulaikyta ir baudžiamojon atsakomybėn patraukta žurnalistų ir uždaryta daug žiniasklaidos priemonių. Vakarų Balkanuose tęsėsi nederamas politinis kišimasis į visuomeninių transliuotojų veiklą, neskaidrus viešasis žiniasklaidos finansavimas ir žurnalistų bauginimas. Kad spręstų šiuos klausimus, Komisija, pasitelkdama konferencijas „Speak Up!“, regione paskelbs naują iniciatyvą – žiniasklaidos dienas, kad išplėstų aptariamus su žiniasklaida susijusius klausimus ir įtrauktų ne tik saviraiškos laisvę, bet ir žiniasklaidos rinkų veikimą, konkurencijos iškreipimą ir susijusius aspektus, kaip antai finansavimą ir reklamos rinką.

Didelį susirūpinimą tebekelia pažeidžiamų grupių diskriminacija ir priešiškus joms, be kita ko, dėl seksualinės orientacijos ar lytinės tapatybės. Reikia toliau dirbti siekiant skatinti moterų ir vyrų lygybę, įskaitant kovą su smurtu šeimoje ir smurtu dėl lyties, ir užtikrinti lygias moterų galimybes, visų pirma darbo rinkoje. Būtina stiprinti vaiko teises, įskaitant vaikų apsaugos sistemų kūrimą, ir paramos neįgaliesiems politikos veiksmingumą. Sunki romų padėtis iš esmės nepasikeitė, ypač Vakarų Balkanuose, kur romai toliau tampa diskriminacijos ir socialinės atskirties aukomis. Romų integracijos politinė sistema sukurta visose plėtros šalyse, bet vyriausybės turi sustiprinti savo pastangas įgyvendinti esamus įsipareigojimus ir skirti reikiamus išteklius centriniu ir vietos lygmenimis.

Daugelyje plėtros šalių dar ne iki galo užtikrinta veiksminga asmens duomenų apsauga ir nesukurtos patikimos procesinių teisių užtikrinimo sistemos.

c) Migracija

Vienas svarbiausių praėjusių metų politinės darbotvarkės klausimų buvo migracijos krizė. Ji ir toliau buvo įrodymas, kad plėtros politika šiam regionui strategiškai svarbi. ES reagavo visapusiškai ir atsižvelgdama į susijusias teises. Susijusių šalių veiksmingai sustabdytas migrantų judėjimas Vakarų Balkanų maršrutu ir tuo tikslu paskelbtas kovo 18 d. ES ir Turkijos pareiškimas turėjo akivaizdžių rezultatų vietoje: neteisėtų migrantų ir prieglobsčio prašytojų, pasiekiančių Graikijos salas, skaičius labai sumažėjo – nuo kelių tūkstančių iki maždaug 100 per dieną. Dėl to taip pat gerokai sumažėjo žuvusiųjų jūroje. Turkija toliau dėjo dideles pastangas, kad pasirūpintų daugiau kaip 2,7 mln. pabėgėlių, visų pirma iš Sirijos ir Irako, prieglobsčiu: be kita ko, ji išplėtė teisės aktus dėl laikinosios apsaugos ir pagerino galimybes patekti į darbo rinką. Ji taip pat sustiprino sienų valdymą ir padidino patruliavimą prie sausumos ir jūrų sienų. Skubiai parengta pabėgėliams Turkijoje skirta ES priemonė jau teikiama svarbi parama tiems, kuriems jos reikia. Bendra pagal priemonę skirta suma dabar yra 2,2 mlrd. EUR, iš kurių dėl 1,2 mlrd. EUR sudarytos sutartys ir iš kurių 677 mln. EUR jau išmokėta. Serbija ir buvusioji Jugoslavijos Respublika Makedonija labai padėjo valdyti migracijos srautus. Nuo 2015 m. vasaros dvi labiausiai paveiktos Vakarų Balkanų šalys gavo ES humanitarinę pagalbą ir papildomą Pasirengimo narystei pagalbos priemonės paramą, kuria siekiama paremti jų teigiamas ir konstruktyvias pastangas padėti jų teritorijose esantiems pabėgėliams ir migrantams.

Tačiau migrantai ir toliau bandė pasiekti savo kelionės į Europą tikslą. Kad susidorotų su migracijos krize, kai kurios plėtros šalys turėjo skubiai pritaikyti savo teisinę ir institucinę

sistemą bei infrastruktūrą. Būtina toliau teikti paramą administraciniais ir vykdymo užtikrinimo pajėgumams, ypač tais atvejais, kai reikia imtis veiksmų krizės aplinkybėmis. Policija ir teismų sistema privalo toliau kovoti su neteisėtai migrantus gabenančiais asmenimis, be kita ko, aktyviai bendradarbiauti ir keistis informacija su šalimis partnerėmis.

Siekiant sumažinti migracijos spaudimą Sąjungai ir plėtros šalims, pradedamos naudoti papildomos priemonės. Be pabėgėliams Turkijoje skirtos priemonės, taip pat naudojamas *Europos Sąjungos regioninis patikos fondas, sukurtas reaguojant į krizę Sirijoje*, ir susitarimai su Jordanija bei Libanu, kurie padeda sudaryti sąlygas šviesti ir įdarbinti Sirijos pabėgėlius ir didinti jų gerovę ir gyvenimo sąlygas, kol jie yra regione. Vakarų Balkanuose taip pat naudojamos konkrečios paramos priemonės ir humanitarinė pagalba.

Šiuo metu penkių plėtros šalių piliečiai, vykdami į ES, gali naudotis vizų režimo liberalizavimo teikiama nauda. Turkija ir Kosovas* padarė didelę pažangą, siekdami įvykdyti 2016 m. vizų režimo liberalizavimo veiksmų plano reikalavimus, ir tai leido Komisijai pateikti pasiūlymą Tarybai ir Europos Parlamentui panaikinti vizų reikalavimą ir šioms šalims, kai bus įvykdyti likę kriterijai.

d) Demokratinų institucijų veikimas ir viešojo administravimo reforma

Daugelyje šalių svarbiausias uždavinys tebėra tinkamai veikiančios **demokratinės institucijos**. Politinėje kultūroje turi būti įtvirtintas esminis nacionalinių parlamentų vaidmuo užtikrinant demokratiją. Liepos mėn. bandymas įvykdyti perversmą Turkijoje buvo tiesioginis puolimas, nukreiptas prieš demokratiškai išrinktas šalies institucijas. Atsižvelgiant į didelę grėsmę demokratinėms institucijoms, greita reakcija į ją buvo teisėta.

Vis dėlto plataus masto bendros priemonės, kurių imtasi po bandymo įvykdyti perversmą, iškėlė labai sudėtingų klausimų. Didelį nerimą kelia ir tai, kad gegužės mėn. panaikinta didelės dalies parlamento narių neliečiamybė.

Vakarų Balkanuose parlamentų veiklą dažnai trikdo boikotai. Nors kai kuriuos pavyko užbaigti, politinė kultūra vis dar skatinama nesantaika. Buvusiojoje Jugoslavijos Respublikoje Makedonijoje pasiektas susitarimas, kuriuo įgyvendinamas praėjusių metų Pržino susitarimas, tapo pagrindu 2016 m. gruodžio mėn. surengti išankstinius parlamento rinkimus. Kosove opozicija toliau boikotavo parlamento veiklą ir jai trukdė, užfiksuota ir smurto atvejų. Atlikti parlamentinį tikrinimą dažnai kliudo tai, kad nepakanka atskaitomybės vyriausybei, parlamento komitetų struktūros silpnos ir parlamente per dažnai taikomos skubos procedūros. Nors rinkimai iš esmės vykdomi be didelių incidentų, nustatyta didelių trūkumų, be kita ko, trūkumų, susijusių su rinkimų valdymu ir politikų kišimusi į žiniasklaidos skelbiamą informaciją, kurie daro poveikį bendro ikirinkiminio ir rinkiminio proceso vientisumui. Rinkimai dažnai tebelaikomi proga įgyti viešojo administravimo, be kita ko, ir nepriklausomų institucijų, politinę kontrolę.

Viešojo administravimo reformos vykdymo pažanga nevienoda. Dar neįvertinta, kokią poveikį Turkijos viešojo administravimo profesionalumui ir veiksmingumui turėjo tai, kad neseniai iš darbo atleista labai daug tarnautojų. Dauguma Vakarų Balkanų šalių padarė pažangą priimdamos viešojo administravimo reformų strategijas ir viešųjų finansų valdymo reformų programas, bet reikia užtikrinti jų įgyvendinimą ir ilgalaikį stabilumą. Susirūpinimą tebekelia valstybės tarnybos politizavimas. Nepaisant modernių valstybės tarnybos teisės

* Šis pavadinimas nekeičia pozicijų dėl statuso ir atitinka JT ST rezoliuciją 1244/1999 bei Tarptautinio Teisingumo Teismo nuomonę dėl Kosovo nepriklausomybės deklaracijos.

aktų, nuolat taikomos išimtys, ypač skiriant ir atleidžiant vyresnius valstybės tarnautojus. Politikos formavimo ir teisės aktų rengimo kokybė neatitinka ES geresnio reglamentavimo darbotvarkėje taikomo metodo. Teisės aktai, viešosios strategijos ir didelės investicijos dažnai parengiami neatlikus pakankamo poveikio vertinimo ir nesurengus vidaus ir viešų konsultacijų.

Daugumoje šalių valstybės administracijos struktūra išlieka sudėtinga ir nėra užtikrinama pakankama atskaitomybė. Reikia geriau užtikrinti piliečių teises į gerą administravimą, galimybes susipažinti su informacija ir administracinį teisingumą. Prioritetu išlieka siekis pradėti teikti e. valdžios paslaugas, nes tai pagrindinis viešųjų paslaugų skaidrumo, greičio ir nuoseklumo veiksnys. Daug šalių padarė pažangą priimdamos modernius įstatymus dėl bendrųjų administracinių procedūrų, bet teisinis tikrumas gali būti užtikrintas tik tada, kai bus pašalintos jiems prieštaraujančios specialiosios administracinės procedūros. Šalys vis dar turi rasti tinkamą centrinės, regioninės ir vietos valdžios institucijų pusiausvyrą, kuri geriausiai padėtų remti įgyvendinamas reformas ir teikti paslaugas piliečiams.

e) Ekonomika

Ekonominė padėtis Vakarų Balkanuose palaipsniui gerėjo: ekonomika augo, daugėjo investicijų ir sukurta daugiau darbo vietų. Tačiau visos plėtros šalys susiduria su didelėmis struktūrinėmis ekonominėmis ir socialinėmis problemomis, menku viešojo administravimo veiksmingumu ir dideliu nedarbo lygiu. Ypač neramina aukštas jaunimo nedarbo lygis. Reikia tobulinti infrastruktūrą ir švietimo sistemas. Regione dėl ilgai laukto fiskalinio konsolidavimo sulėtėjo, o kai kuriose šalyse net ir sustojo valstybės skolos ir BVP santykio prastėjimas.

Dėl patrauklių darbo galimybių vidaus rinkoje trūkumo daug žmonių emigruoja. Kartu nemažos emigrantų perlaidos iš užsienio didina paskatas nesiieškoti darbo šalių viduje.

Pasitelkiant ekonomikos valdymo rėmimo ES sistemą, visos šalys kandidatės ir potencialios šalys kandidatės paragintos pateikti metines ekonominių reformų programas (ERP). ERP apima vidutinės trukmės makroekonominės prognozes ir biudžeto planus kitiems trejiems metams, taip pat prioritetinių struktūrinių reformų priemonių, kuriomis siekiama padidinti konkurencingumą ir įtraukų augimą, sąrašą. ERP procesas padėjo nukreipti vyriausybių dėmesį į skubių struktūrinių reformų poreikių patenkinimą ir pagerinti veiksmų derinimą. Tačiau vis dar reikia pasiekti apčiuopiamų tokių reformų rezultatų žmonių gyvenime. Būtina pasiekti, kad susiję suinteresuotieji subjektai išmanytų politines gaires ir įsipareigotų atsižvelgti į jų įgyvendinimo poreikius.

ES ir Turkija paspartino savo rengimąsi deryboms dėl ES ir Turkijos muitų sąjungos modernizacijos ir plėtros – tai atvertę daug nepanaudotų galimybių. Komisija šiuo metu rengia derybinių nurodymų projektą, kuris turi būti pateiktas iki 2016 m. pabaigos.

Daugelio šalių investicijų klimatą neigiamai veikė vis dar nepašalinti teisinės valstybės trūkumai ir egzistuojantys valstybės užvaldymo požymiai, visų pirma kiek tai susiję su nepriklausomomis ir veiksmingomis teismų sistemomis, nevienodu konkurencijos taisyklių laikymosi užtikrinimu, prastu viešųjų finansų valdymu ir dažnu leidimų ir mokesčių keitimu – visa tai didina korupcijos pavojų. Vakarų Balkanams tai ypač sudėtinga problema dėl įmonių valdymo sistemų trūkumų, mažų ir susiskaidžiusių vidaus rinkų, neužbaigtos privatizacijos ir ribotos regioninės prekybos integracijos. Turkijos ekonomikos augimas sustiprėjo, bet verslo aplinka toliau prastėjo, ir ekonomika tebėra pažeidžiama dėl finansinio netikrumo, besikeičiančio pasaulinių investuotojų pasitikėjimo ir tebekylančių politinių pavojų. Dėl suprastėjusios saugumo padėties akivaizdžiai susitraukė turizmo sektorius.

Atsižvelgdama į teisinės valstybės poveikį ekonomikos valdymui, Komisija ypatingą dėmesį skirs šių dviejų stojimo proceso ramsčių sąsajoms.

f) Regioninis bendradarbiavimas

Vykdamas šešių Vakarų Balkanų šalių iniciatyvą gautas postūmis, visų pirma kiek tai susiję su ES sujungimo darbotvarke ir Berlyno procesu, padėjo toliau stiprinti regionų bendradarbiavimą ir politinę stabilizaciją bei ekonomines galimybes. Remiantis ankstesnių aukščiausiojo lygio susitikimų rezultatais, 2016 m. liepos mėn. aukščiausiojo lygio susitikime Paryžiuje pasiekta tolesnė pažanga dėl sujungimo darbotvarkės, be kita ko, susitarta sukurti regioninę elektros energijos rinką, skirti daugiau dėmesio energijos vartojimo efektyvumo didinimo galimybėms ir vartoti daugiau atsinaujinančiosios energijos. Stabilizaciją ir bendradarbiavimą toliau stiprino regioninės iniciatyvos, kaip antai Pietryčių Europos šalių bendradarbiavimo procesas. Šalys taip pat pradėjo bendradarbiauti naujose srityse, visų pirma įsteigė Regioninį jaunimo bendradarbiavimo biurą (RYCO) ir susitarė pradėti naują bandomąjį jaunų valstybės tarnautojų mainų projektą. Vakarų Balkanų šalys taip pat susitarė dėl prekybos lengvinimo priemonių ir pradėjo taikyti tolesnio regioninės prekybos liberalizavimo priemones. Galiausiai bendradarbiavimo sėkmė priklausys nuo to, kaip sujungimo projektai bus įgyvendinti vietoje. Dabar labai svarbu kuo skubiau pradėti fizinius darbus, kurie piliečiams įrodytų apčiuopiamą teigiamą tiesioginį poveikį. Būtina sparčiau įgyvendinti su transporto ir energetikos projektais susijusias sujungimo reformos priemones, dėl kurių susitarta 2015 m. šešių Vakarų Balkanų šalių aukščiausiojo lygio susitikime Vienoje.

Gerai kaimyniniai santykiai ir regioninis bendradarbiavimas yra svarbiausi stabilizacijos, asociacijos ir plėtros proceso elementai. Toliau palaikyti ryšiai ir bendradarbiavimas dvišaliu ir regionų lygmenimis, be kita ko, ir tokiose opiose srityse kaip karo nusikaltimai, dingę asmenys, pabėgėlių sugrįžimas, organizuotas nusikalstamumas ir policijos bendradarbiavimas. Geri kaimyniniai santykiai toliau stiprinami įgyvendinant įvairias regioninio bendradarbiavimo iniciatyvas. Kartu atsakingesni politiniai lyderiai ir tolesnės susitaikymo pastangos būtini siekiant skatinti stabilumą ir kurti palankias sąlygas atsikratyti praeities naštos. Reikėtų vengti pareiškimų, kurie galėtų pakenkti geriems kaimyniniams santykiams.

Plėtros šalys turi dėti daugiau pastangų spręsdamos tarpusavio dvišalius ginčus ir ginčus su valstybėmis narėmis. Dvišalius klausimus atitinkamos šalys turi spręsti kuo skubiau ir jie neturėtų stabdyti stojimo proceso, kuris turėtų būti grindžiamas nustatytomis sąlygomis. Šioje srityje rezultatų pasiekta nedaug. Reikia paspartinti Serbijos ir Kosovo santykių normalizavimo procesą. Buvusioji Jugoslavijos Respublika Makedonija turi stengtis palaikyti gerus santykius su kaimyninėmis šalimis, vesti derybas ir rasti abipusiškai priimtina sprendimą dėl pavadinimo tarpininkaujant JT. Pasiekta labai laukta pažanga Jungtinių Tautų vedamose diskusijose dėl problemos Kipre sprendimo. Kad būtų galima tolesnė pažanga, būtina, kad Turkija įvykdytų įsipareigojimą iki galo įgyvendinti papildomą protokolą ir padarytų pažangą normalizuodama santykius su Kipro Respublika. Tai galėtų suteikti naują impulsą stojimo procesui. Komisija taip pat ragina vengti bet kokių grasinimų, nesutarimų ar veiksmų, kurie neigiamai veikia gerus santykius su kaimyninėmis šalimis ir taikų ginčų sprendimą. Komisija pabrėžia, kad turi būti gerbiamos ES valstybių narių suverenios teisės. Tai, be kita ko, teisė sudaryti dvišalius susitarimus, taip pat žvalgyti ir naudoti gamtos išteklius pagal ES *acquis* ir tarptautinę teisę, įskaitant JT jūrų teisės konvenciją.

III. PLĖTROS DOKUMENTŲ PAKETO KOREKCIJOS

a) Pakoreguotos ataskaitų teikimo metodikos taikymas naujose srityse

2015 m. Komisija atliko kelis ataskaitų metodikos pakeitimus. Taip siekta dar didesnio vertinimų tikslumo ir galimybės paketą kuo labiau išnaudoti kaip visiems suinteresuotiesiems subjektams skirtą informacijos šaltinį ir gaires ir suteikti daugiau skaidrumo plėtros procesui, aiškiau išdėstant, kokia yra bendra šalių padėtis. Ataskaitose sutelktas didesnis dėmesys į esamą padėtį, kad būtų aiškiau parodyta konkrečių šalių padėtis siekiant atitikti narystės kriterijus; ataskaitose pateikiamos griežtesnės rekomendacijos, kam šalys turėtų skirti daugiau dėmesio kitais metais, ir į jas įtrauktos labiau suderintos ataskaitų teikimo ir vertinimo skalės, kad šalis būtų galima tiesiogiai palyginti. Atlikus šiuos pakeitimus aiškiau matyti, kad plėtros šalių integracijos į Europą pastangos turėtų būti pastovus ir visapusiškas politinių ir ekonominių reformų procesas ir kad jos neturėtų būti laikomos siauru techninių derybų rinkiniu.

2016 m. pakoreguotas metodas pradėtas taikyti ir naujose srityse, kurios papildė 2015 m. įtrauktas bandomąsias sritis¹. Dabar jis apima ir sritis, susijusias su ekonomikos vystymusi (laisvą prekių judėjimą, konkurenciją, transportą, energiją), taip pat tam tikras 24 skyriaus sritis (migraciją, sienų kontrolę, prieglobstį ir kovą su terorizmu) ir aplinką bei klimato kaitą. Laipsniškai plečiant metodiką atsižvelgiama į poreikį tinkamai planuoti reformas ir būtinybę toliau daug dėmesio skirti svarbiausiems klausimams. 2018 m. naujoji metodika bus dar labiau išplėsta.

Suderinus vertinimo skales padidintas skaidrumas ir ataskaitų palyginamumas. Kad rezultatai būtų dar tikslesni, esamos padėties vertinimas dar labiau patobulintas, prireikus naudojant tarpinius žingsnius pereinant nuo vieno esamo lygio prie kito.

b) Peržiūrėtos ekonominių kriterijų ataskaitos

Remdamasi praėjusių metų ekonominių kriterijų ataskaitų pakeitimais, Komisija dar labiau patobulino savo metodiką ir pritaikė papildomus kriterijus, kurie sudaro du ekonominius stojimo kriterijus. Šiuo patikslinimu siekiama užtikrinti, kad plėtros šalių ekonomika būtų tvirta ir kad jos galėtų prisidėti prie ES konkurencingumo ir stabilumo užtikrinimo, kai taps narėmis.

Peržiūrėti papildomi kriterijai apima pagrindinius ekonominius dabartinių plėtros šalių trūkumus, kaip antai silpną jų verslo aplinką su ribotomis galimybėmis gauti finansavimą, didelį nedarbą, prastus mokymosi rezultatus ir žemą inovacijų ir regiono jungčių lygį. Tai leidžia parengti tikslesnę rinkų veikimo trūkumų ir konkurencingumo silpnųjų vietų analizę. Be to, naujasis požiūris labiau suderintas su ekonominių reformų programomis ir padeda pateikti aiškesnes rekomendacijas plėtros šalims, kad jos galėtų geriau pasinaudoti glaudesnės integracijos su ES nauda iki įstojimo ir galiausiai atitikti ekonominius kriterijus.

¹ Teisinė valstybė ir pagrindinės teisės (teisminių institucijų veikimas, korupcija, organizuotas nusikalstamumas, saviraiškos laisvė), ekonominiai kriterijai, viešojo administravimo reforma ir trys su šiais svarbiausiais klausimais susiję skyriai (viešieji pirkimai, statistika ir finansų kontrolė).

c) Nuo rudens iki pavasario – naujas paketo kalendorius

Komisija planuoja metinio plėtos dokumentų paketo priėmimą perkelti iš tradicinio laiko rudenį į naują laiką pavasarį. Tai reikštų, kad naujas paketas bus priimtas ne 2017 m. spalio–lapkričio mėn., bet 2018 m. pavasarį. Vadinasi, susijusios Tarybos išvados galėtų būti priimtos Bendrųjų reikalų tarybos birželio mėn. posėdyje. Šis naujas laikas leistų Komisijai savo ataskaitinį laikotarpį suderinti su kalendoriniais metais, kurie yra įprastas statistinių duomenų rinkimo laikas. Plėtos šalys ne kartą pateikė tokį pasiūlymą.

Naujas paketo parengimo laikas taip pat leis Komisijai jos su paketu susijusių ataskaitų teikimo ciklą suderinti su ekonominių reformų programų (ERP) ciklu. Tai leistų sustiprinti plėtos politikos ekonominį pagrindą, užtikrintų didesnį paketo ir ERP proceso nuoseklumą ir padidintų pastarojo proceso matomumą.

IV. IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

Remdamasi atlikta analize ir vertinimais, kurie pateikti į priedą įtrauktose konkrečių šalių santraukose, Komisija teikia šias **išvadas** ir **rekomendacijas**.

I.

1. ES plėtos politika išlieka strategine investicija į Europos **taiką, saugumą, gerovę ir stabilumą**. Ji pagrįsta griežtomis, bet sąžiningomis sąlygomis ir nuopelnų principu ir toliau skatina permainas ir modernizaciją šalyse partnerėse, kuriose bendra aplinka yra sudėtinga. Stabilizacija pasitelkiant permainas naudinga pačiai ES.
2. Komisijos susitelkimas į **principą, pagal kurį pirmiausia sprendžiami svarbiausi klausimai**, leido plėtos šalyse pasiekti konkrečių rezultatų: jose reformų procesai iš esmės vyksta, nors ir skirtingu greičiu. Reikalingos reformos yra sudėtingos, todėl tai ilgalaikis procesas ir įvairiose svarbiausiose srityse tebėra trūkumų. Reikalingos reformos teisinės valstybės, pagrindinių teisių, demokratinių institucijų ir viešojo administravimo bei ekonomikos srityse, o jų vykdymą ir naudą savo piliečiams turi užtikrinti išrinktos institucijos. Ekonominės reformos ir teisinės valstybės stiprinimas turi abipusės naudos.
3. Bendradarbiavimas su Turkija ir Vakarų Balkanais buvo svarbus **migracijos krizės** valdymo elementas, ir ne viena valstybė narė atliko naudingą darbą. ES remia labiausiai šios krizės paveiktas šalis, visų pirma Turkiją, ir jų pastangas padėti pabėgėliams ir migrantams ir užtikrinti jų apsaugą.
4. Svarbiausi plėtos bei stabilizacijos ir asociacijos procesų elementai tebėra **geri kaimyniniai santykiai ir regioninis bendradarbiavimas**. Reikia dėti tolesnes pastangas, kad būtų išspręsti dvišaliai ginčai, kurie neturi trikdyti stojimo proceso. Dėl šios priežasties labai svarbus išlieka šešių Vakarų Balkanų šalių bendradarbiavimas, be kita ko, pasitelkiant Berlyno procesą.

II.

5. **Turkija.** Turkija yra viena svarbiausių Europos Sąjungos partnerių. ES griežtai pasmerkė liepos 15 d. nesėkmingą bandymą įvykdyti perversmą kaip tiesioginį puolimą, nukreiptą prieš demokratinius principus, ir išreiškė visapusišką savo paramą Turkijos piliečiams ir demokratinėms institucijoms bei solidarumą su jais. Po nepavykusio bandymo įvykdyti

perversmą liepos 20 d. visoje Turkijoje paskelbta trijų mėnesių nepaprastoji padėtis. Nuo tada ji pratęsta dar trims mėnesiams.

Dabartiniai ES ir Turkijos santykiai turi tokias pačias galimybes ir susiduria su tomis pačiomis problemomis kaip iki liepos 15 d. Tačiau plataus masto veiksmai, kurių imtasi po bandymo įvykdyti perversmą, dar labiau pagilino esmines problemas, susijusias su pagarba pagrindinėms teisėms šalyje, visų pirma su saviraiškos laisve ir teise į teisingą bylos nagrinėjimą ir tinkamą procesą. Nustatyta, kad su saviraiškos laisve ir teisminių institucijų veikimu susijusi padėtis toliau prastėjo. Viena didžiausių problemų ir toliau buvo padėtis pietryčiuose. 2015 m. liepos mėn. sužlugus kurdų klausimo sprendimo procesui, labai suprastėjo saugumo padėtis: šalyje įvykdytos kelios didelio masto mirtinos teroristinės atakos, už kurias atsakomybė priskiriama Kurdistano darbininkų partijai ir „Da'esh“. ES pabrėžė, kad kovos su terorizmu priemonės turi būti proporcingos ir jomis turi būti gerbiamos žmogaus teisės. Turi būti nedelsiant atnaujintas kurdų klausimo politinio sprendimo procesas. ES yra labai susirūpinusi dėl kelių Parlamento narių, priklausančių Tautų demokratinei partijai, arešto dėl tariamos paramos teroristams.

Atsižvelgdama į priemonių, kurių imtasi nuo liepos mėn., mastą ir kolektyvinį pobūdį, ES paragino Turkiją kaip šalį kandidatę laikytis aukščiausių teisinės valstybės ir pagrindinių teisių standartų. Turkijos valdžios institucijos šiuo tikslu prisiėmė aiškius įsipareigojimus. Komisija ragina Turkiją juos iki galo įgyvendinti, visų pirma atliekant tarptautinį po bandymo įvykdyti perversmą vykdomų sulaikymų, teismo procesų ir procedūrų stebėjimą. ES yra įsipareigojusi dirbti su demokratiška, įtraukia ir stabilia Turkija, kad išspręstų abiem pusėms bendras problemas. Vis dėlto teisinė valstybė, žmogaus teisės ir pagrindinės laisvės turi būti gerbiamos visomis aplinkybėmis, ir Parlamentas bei visos šalies demokratinės institucijose atstovaujamos jėgos turi galėti visapusiškai atlikti savo konstitucinį vaidmenį. Dėl atnaujinto svarstymo parlamente pateikti įstatymo projektą dėl mirties bausmės grąžinimo ES primena, kad besąlygiškas mirties bausmės atsisakymas yra esminis Sąjungos *acquis* elementas ir esminis tarptautinis įsipareigojimas, kurio Turkija privalo laikytis.

ES ir Turkija sustiprino savo santykius svarbiausiose bendro intereso srityse, kaip sutarta 2015 m. lapkričio 29 d. ES ir Turkijos aukščiausiojo lygio susitikime. Surengti aukšto lygio politiniai dialogai ir aukšto lygio dialogai dėl energetikos ir ekonomikos. Turkija toliau dėjo išskirtines pastangas suteikti prieglobstį daugiau kaip 2,7 mln. pabėgėlių iš Sirijos ir Irako. Po 2016 m. kovo 18 d. ES ir Turkijos pareiškimo sustiprintas bendradarbiavimas su ES migracijos srityje. Kartu su kitomis vykdytomis priemonėmis tai leido gerokai sumažinti mirčių jūroje skaičių ir pabėgėlių bei neteisėtų migrantų, keliaujančių iš Turkijos į Graikiją, skaičių. Pastaraisiais metais Turkija padarė didelę pažangą vykdydama vizų režimo liberalizavimo veiksmų plano kriterijus. Komisija pateikė pasiūlymą panaikinti vizų reikalavimą su sąlyga, kad Turkija įvykdys likusius kriterijus. Atitinkamai 2015 m. lapkričio mėn. ir 2016 m. birželio mėn. pradėtos derybos dėl dar dviejų skyrių. Tai taip pat apima parengiamuosius darbus dėl dar trijų skyrių ir dabar vykdomą pagrindinių 23 ir 24 skyrių peržiūros ataskaitų atnaujinimą. Abi pusės taip pat toliau ieškojo galimybių sustiprinti muitų sąjungą. Turkija yra NATO, G 20, ESBO ir Europos Tarybos narė ir aktyvi tarptautinė veikėja. Turkija toliau aktyviai dalyvauja koalicijoje, kuri kovoja su „Da'esh“, ir yra labai svarbi regiono partnerė.

Turkija taip pat turėtų išspręsti makroekonominio disbalanso problemas, vykdyti tolesnes struktūrines reformas ir gerinti verslo aplinką, visų pirma trapiu laikotarpiu po nesėkmingo bandymo įvykdyti perversmą.

Galiausiai, atsižvelgiant į ne kartą ankstesniais metais Tarybos ir Komisijos išreikštas pozicijas, būtina, kad Turkija nedelsdama įvykdytų įsipareigojimą iki galo įgyvendinti papildomą protokolą ir padarytų pažangą normalizuodama santykius su Kipro Respublika. Komisija palankiai vertina šalių įsipareigojimą dalyvauti JT vadovaujamose derybose dėl problemos Kipre sprendimo. Šiuo metu svarbu užtikrinti, kad šiose derybose būtų pasiekta tolesnė pažanga. Kad tam būtų sudarytos sąlygos, labai svarbu, kad Turkija ryžtingai ir konkrečiai prisidėtų ieškodama visapusiško Kipro klausimo sprendimo. ES yra pasirengusi paremti sprendimo sąlygas, laikydamosi principų, kuriais grindžiama Sąjunga.

6. **Juodkalnija.** Stojimo į ES derybose padaryta pažanga. 2016 m. spalio mėn. parlamento rinkimai surengti pagal iš esmės peržiūrėtą teisinę sistemą ir apskritai vyko labiau laikantis dalyvavimo principo ir skaidriau. Aplinka buvo konkurencinga ir iš esmės užtikrinta pagarba pagrindinėms laisvėms. Iš susijusių nacionalinių institucijų tikimasi, kad jos greitai ir skaidriai ištirs tariamus procedūrinius pažeidimus, įvykdytus areštus ir laikinai uždarytas dvi mobilias komunikacijų platformas. Iš esmės sukurta teisinės valstybės srities teisinė sistema ir parengta institucinė sistema. Dabar visa teisinės valstybės sistema turi pasiekti daugiau rezultatų, visų pirma pagerinti kovos su korupcija ir organizuotu nusikalstamumu rezultatus. Bendras stojimo derybų greitis priklausys nuo pažangos derantis dėl teisinės valstybės skyrių ir apčiuopiamų rezultatų kovojant su korupcija ir organizuotu nusikalstamumu. Suprastėjo Juodkalnijos fiskalinė padėtis, o didėjanti valstybės skola kelia pavojų fiskaliniam tvarumui. Juodkalnija nedelsdama turi imtis priemonių apriboti einamąsias išlaidas ir pagerinti pajamų surinkimą. Ji taip pat turėtų sumažinti paskatas nesiieškoti darbo, plėtoti žmogiškąjį kapitalą ir konkurencingą, į eksportą orientuotą pramonę. 2015 m. gruodžio mėn. Juodkalnija pakviesta tapti NATO nare – tai svarbus laimėjimas.
7. **Serbija.** Po balandžio mėn. išankstinių nacionalinių rinkimų naujosios Serbijos vyriausybės programos prioritetu tapo šalies stojimas į ES. Serbija ėmėsi ryžtingų veiksmų siekdama šio tikslo ir atidaryti pirmi keturi stojimo derybų skyriai, įskaitant skyrius dėl teisinės valstybės ir dėl santykių su Kosovu normalizavimo. Bendras derybų tempas priklausys visų pirma nuo tvarios pažangos šiose dviejose srityse. Serbija turi aktyviau palaikyti dialogą su Kosovu ir įgyvendinti visus susitarimus. Komisija tikisi artimiausiu metu atidaryti tolesnius derybų skyrius.

Ekonominės reformos duoda rezultatų ir turi būti tęsiamos, ypač daug dėmesio skiriant valstybinių įmonių ir viešųjų komunalinių įmonių restruktūrizavimui. Serbijos vadovaujamas vaidmuo regione yra reikalingas, siekiant pagerinti regioninius ryšius ir išsaugoti stabilumą. Serbiją paveikė migracijos krizė; šalis aktyviai ir konstruktyviai prisidėjo prie mišrių migracijos srautų valdymo ir bendradarbiavo su kaimyninėmis šalimis ir ES valstybėmis narėmis.

8. **Buvusioji Jugoslavijos Respublika Makedonija.** Visais praėjusiais metais tęsėsi politinė krizė. Vis dar kyla nerimas dėl to, kad valstybės užvaldymas daro įtaką demokratinėms institucijoms veikimui ir pagrindinėms visuomenės sritims. Šalis turi iki galo įgyvendinti Pržino susitarimą, visų pirma užtikrinti patikimą rinkimų procesą per gruodžio mėn. išankstinius parlamento rinkimus. Turi būti remiamos specialiojo prokuroro pastangos įtvirtinti teisinę atskaitomybę, o Parlamentas turi užtikrinti teisinę atsakomybę už slapta pasiklausytus pokalbius ir jų turinį. Vis dar reikia padaryti didelę pažangą įgyvendinant konkrečius neatidėliotinių reformų prioritetus. Reikėtų toliau išlaikyti makroekonominį stabilumą ir visų pirma griežčiau kontroliuoti valstybės skolą bei pagerinti viešųjų išlaidų skaidrumą ir įgyvendinimą. Remiantis padaryta pažanga įgyvendinant pasitikėjimo stiprinimo priemones su Graikija, reikia imtis ryžtingų

žingsnių pavadinimo klausimui išspręsti. Šalį paveikė migracijos krizė; ji bendradarbiavo su kaimyninėmis šalimis ir ES valstybėmis narėmis, kad padėtų suvaldyti mišrius migracijos srautus.

Neseni teigiami žingsniai, susiję su Pržino susitarimu, suteikia realią galimybę politiniams lyderiams pagaliau įveikti ilgalaikę krizę ir išspręsti sisteminius klausimus. Į tai atsižvelgdama Komisija yra pasirengusi rekomenduoti pradėti stojimo derybas su buvusiaja Jugoslavijos Respublika Makedonija. Tačiau tai priklausys nuo tolesnės Pržino susitarimo įgyvendinimo pažangos, visų pirma gebėjimo surengti patikimus parlamento rinkimus ir esminės pažangos įgyvendinant neatidėliotųjų reformų prioritetus.

9. **Albanija.** Albanija toliau darė nuoseklią pažangą įgyvendindama penkis pagrindinius prioritetus, kad būtų pradėtos stojimo derybos. 2016 m. liepos mėn. vienbalsiai priimtos svarbios Konstitucijos pataisos, kuriomis pradėta išsami ir visapusiška teismų sistemos reforma. Šis procesas apims visapusišką teisėjų ir prokurorų pakartotinį vertinimą. Toliau sistemingai įgyvendinta viešojo administravimo reforma. Toliau tęstas darbas, kad būtų pasiekta konkrečių rezultatų kovojant su korupcija ir organizuotu nusikalstamumu ir tuo tikslu aktyviai vykdant tyrimus, baudžiamąjį persekiojimą ir priimant apkaltinamuosius nuosprendžius. Šalyje toliau iš esmės gerbiama pagrindinė teisė.

Atsižvelgdama į pirmiau paminėtą pažangą laikantis pagrindinių prioritetų ir su sąlyga, kad bus padaryta patikima ir apčiuopiama pažanga įgyvendinant teisingumo reformą, visų pirma pakartotinio teisėjų ir prokurorų vertinimo („atrankos“) srityje, Komisija rekomenduoja pradėti stojimo derybas su Albanija.

10. **Bosnija ir Hercegovina.** Bosnija ir Hercegovina pasiekė rezultatų vykdydama reformų proceso prioritetus, visų pirma kiek tai susiję su Reformų darbotvarke. Tuo remdamasi Taryba paprašė Komisijos parengti nuomonę apie paraišką dėl narystės. Reikia imtis esminių su ES susijusių reformų veiksmų, kad būtų išspręstos giliai įsišaknijusios struktūrinės problemos, kurios trukdė šaliai vystytis, įskaitant socialinius ir ekonominius aspektus. Prioritetas tebėra teisinės valstybės ir viešojo administravimo stiprinimas laikantis Europos standartų visais valdžios lygmenimis ir tolesnis visų lygmenų tarpusavio bendradarbiavimo gerinimas. Reikia įgyvendinti su ES klausimais susijusių veiksmų koordinavimo mechanizmą, kad šalis galėtų susidoroti su ES integracijos proceso uždaviniais, be kita ko, priimti reikalingas šalies masto strategijas. Reikia pasirašyti 2016 m. liepos mėn. paraftotą protokolą dėl Stabilizacijos ir asociacijos susitarimo priėmimo.

11. **Kosovas.** Komisija palankiai vertina tai, kad 2016 m. balandžio 1 d. įsigaliojo Stabilizacijos ir asociacijos susitarimas, kuriame nustatyta išsami glaudesnių ES ir Kosovo politinių ir ekonominių santykių sistema. Kosovas ėmėsi esminių žingsnių, kad atitiktų vizų liberalizavimo veiksmų plano reikalavimus, todėl Komisija 2016 m. gegužės mėn. galėjo pateikti oficialų pasiūlymą panaikinti vizų reikalavimą su sąlyga, kad bus patenkinti du likę reikalavimai: ratifikuotas susitarimas dėl sienų ir (arba) pasienio nustatymo su Juodkalnija ir padaryta didesnė pažanga kovojant su organizuotu nusikalstamumu ir korupcija. Įvairių politinių partijų statomos kliūtys neigiamai paveikė Parlamento darbą.

Politiniai veikėjai privalo rasti būdą įveikti užsitęsusią politinę aklavietę ir sudaryti sąlygas spręsti ateityje laukiančius daugelio reformų uždavinius, visų pirma kiek tai susiję su teisine valstybe ir būtinybe imtis struktūrinių ekonominių reformų, kuriomis būtų išspręsta didelio nedarbo problema. Siekiant padėti įgyvendinti būtiną Stabilizacijos ir asociacijos susitarimą, parengta Europos reformų darbotvarkė. Kosovas įvykdė likusius tarptautinius įsipareigojimus dėl specialiųjų bylų tyrimo skyrių ir prokuratūros įsteigimo,

kad būtų ištirti kaltinimai dėl per konfliktą Kosove įvykdytų tarptautinių nusikaltimų. Iki 2018 m. birželio mėn. pratęsti EULEX įgaliojimai. Kosovas turi aktyviau palaikyti dialogą su Serbija ir įgyvendinti visus susitarimus.

V. PRIEDAI

1. Ataskaitų išvadų santraukos
2. Pagrindiniai statistiniai duomenys

1 PRIEDAS. Ataskaitų išvadų santraukos

Turkija

Per liepos 15 d. bandymą įvykdyti karinį perversmą žuvo 241 asmuo ir 2 196 buvo sužeisti. Visų Turkijos politinių partijų ir visuomenės remiama Turkijos vyriausybė sugebėjo sužlugdyti perversmą. Turkijos Didžioji Nacionalinė Asamblėja jau liepos 16 d. surengė simbolinę specialiąją sesiją ir priėmė deklaraciją, kuriai pritarė visos Parlamente atstovaujamos partijos. Vyriausybė nurodė, kad bandymą įvykdyti perversmą surengė Güleno judėjimas.

ES nedelsdama ryžtingai pasmerkė bandymą įvykdyti perversmą, kuris buvo tiesioginis puolimas, nukreiptas prieš Turkijos demokratiją, ir pakartojo visapusiškai remianti šalies demokratines institucijas.

Liepos 20 d. visoje Turkijoje buvo paskelbta trijų mėnesių nepaprastoji padėtis, kuri spalio 3 d. pratęsta dar trims mėnesiams. Specialiu potvarkiu atlikta esminių teisės aktų pakeitimų. Turkija Europos Tarybai pranešė apie nuostatą, leidžiančią nukrypti nuo įsipareigojimo laikytis tam tikrų pagrindinių teisių, saugomų Europos žmogaus teisių konvencija. Po bandymo įvykdyti perversmą daug asmenų buvo nušalinti nuo pareigų, atleisti, areštuoti ar sulaikyti dėl tariamų ryšių su Güleno judėjimu ir dalyvavimo perversme. Šios priemonės paveikė visus visuomenės sluoksnius ir visų pirma teismines institucijas, policiją, žandarmeriją, kariuomenę, valstybės tarnybą, vietos valdžios institucijas, akademinę visuomenę, mokytojus, teisininkus, žiniasklaidą ir verslo bendruomenę. Buvo uždaryta daug institucijų ir privačių bendrovių, jų turtas konfiskuotas ar perduotas viešosioms institucijoms.

Reaguodama į priemones, kurių imtasi po bandymo įvykdyti perversmą, ES paragino Turkijos valdžios institucijas laikytis aukščiausių teisinės valstybės ir pagrindinių teisių standartų. Valstybės tarnautojų ir valstybės santykiai turėtų būti pagrįsti pasitikėjimu ir lojalumu ir tam užtikrinti galima imtis reikiamų priemonių, tačiau bet kokie kaltinimai nusikalstama veika turėtų būti pateikti kiekvienu atskiru atveju laikantis skaidrių procedūrų. Asmeninė baudžiamoji atsakomybė gali būti nustatyta tik visapusiškai užtikrinant valdžių padalijimą, visišką teisminių institucijų nepriklausomumą ir kiekvieno asmens teisę į teisingą bylos nagrinėjimą, be kita ko, teisę turėti advokatą. Turkija turėtų užtikrinti, kad bet kuri priemonė būtų griežtai apribota atsižvelgiant į padėties kritiškumo mastą ir visais atvejais atitiktų būtinumo ir proporcingumo kriterijų. Nepaprastosios padėties metu taikytas priemonės šiuo metu nagrinėja Europos Taryba. Turkija turėtų skubiai imtis veiksmų dėl 2016 m. spalio mėn. Europos Tarybos žmogaus teisių komisaro rekomendacijų.

Vertinant pagal **politinius kriterijus**, iki bandymo įvykdyti perversmą Parlamentas vykdė sudėtingą teisėkūros darbotvarkę, kad įgyvendintų ryžtingą 2016 m. vyriausybės reformų veiksmų planą ir atitiktų vizų režimo liberalizavimo veiksmų plano teisėkūros reikalavimus. Tačiau kai kurie priimti svarbūs teisės aktai dėl teisinės valstybės ir pagrindinių teisių neatitiko Europos standartų, kaip antai įstatymas dėl duomenų apsaugos. Teisėkūros veiklai toliau trukdė politiniai nesutarimai. Didelį susirūpinimą kelia tai, kad gegužės mėn. priimtas įstatymas, kuriuo leidžiama panaikinti didelės dalies parlamento narių neliečiamybę, ir tai, kad po to sulaikyti ir areštuoti keli Parlamento nariai, priklausantys Tautų demokratinei partijai, be kita ko, ir du bendrapirmininkiai.

Viena didžiausių šalies problemų ir toliau buvo padėtis pietryčiuose. 2015 m. liepos mėn. sužlugus kurdų klausimo sprendimo procesui, labai suprastėjo saugumo padėtis ir daug žmonių buvo sužeista ar žuvo, be to, Turkijoje įvykdytos kelios didelio masto mirtinos teroristinės atakos, už kurias atsakomybė priskiriama Kurdistano darbininkų partijai ir „Da'esh“. Valdžios institucijos vykdė plataus masto kovos su terorizmu karinę ir saugumo

kampaniją prieš Kurdistaną darbininkų partiją (PKK), kuri vis dar įtraukta į ES teroristinių organizacijų sąrašą. Vis dažniau buvo pranešama apie įtariamus sunkius žmogaus teisių pažeidimus ir apie tai, kad saugumo pajėgos pietryčiuose neproporcingai naudoja jėgą. Daugelio pietryčiuose išrinktų atstovų ir savivaldybių vadovų veikla buvo sustabdyta, jie buvo nušalinti nuo pareigų arba areštuoti pateikus su terorizmu susijusius kaltinimus; kai kurie iš šių sprendimų įvykdyti remiantis specialiais potvarkiais, priimtais per nepaprastąją padėtį, paskelbtą po bandymo įvykdyti perversmą. Tačiau kovos su terorizmu priemonės turi būti proporcingos ir jomis turi būti laikomasi žmogaus teisių. Kurdų klausimo sprendimas pasitelkiant politinį procesą yra vienintelis tinkamas būdas; valdžios institucijos taip pat turi pradėti spręsti svarbius susitaikymo ir atstatymo klausimus.

Pilietinė visuomenė dėjo visas įmanomas pastangas, kad išliktų aktyvi ir dalyvautų viešajame gyvenime. Nepriklausomos pilietinės visuomenės organizacijos retai dalyvauja teisės ir politikos kūrimo procesuose. Kai kurie jų atstovai, įskaitant žmogaus teisių gynėjus, buvo sulaikyti ir gauta patikimos informacijos apie bauginimą. Buvo uždaryta daug organizacijų – tai buvo viena iš priemonių, kurių po bandymo įvykdyti perversmą ėmėsi vyriausybė dėl tariamų ryšių su Güleno judėjimu.

Turkija yra vidutiniškai pasirengusi viešojo administravimo reformos srityje ir yra tvirtai įsipareigojusi sukurti atvirą ir reaguojančią administraciją. Tačiau padėtis suprastėjo viešųjų paslaugų teikimo ir žmoniškųjų išteklių valdymo srityje, ypač po bandymo įvykdyti perversmą. Dar neįvertintas priemonių, kurių imtasi po bandymo, struktūrinis poveikis valstybės tarnybos veikimui.

Turkija tik pradėjo pasirengimą (padarė nedidelę pažangą) teismų sistemos srityje. Praėjusiais metais padėtis suprastėjo, ypač kiek tai susiję su teisminių institucijų nepriklausomumu. Didelį susirūpinimą kelia struktūrų ir aukštesniųjų teismų sudėties pokyčiai, kuriais nepaisoma Europos standartų. Teisėjai ir prokurorai toliau buvo atleidžiami iš darbo ir kai kuriais atvejais areštuoti apkaltinus sąmokslu su Güleno judėjimu. Ši padėtis dar labiau suprastėjo po liepos mėn. bandymo įvykdyti perversmą, po kurio atleista penktadalis teisėjų ir prokurorų, o jų turtas įšaldytas. Teisminės institucijos turi veikti tokioje aplinkoje, kur jos galėtų vykdyti savo užduotis nepriklausomai ir nešališkai ir kur vykdomoji ir įstatymų leidžiamoji valdžia visapusiškai laikosi valdžių padalijimo. Paskelbusi nepaprastąją padėtį Turkija iki 30 dienų pailgino su kai kuriais nusikaltimais susijusio kardomojo kalinimo be teisės kreiptis į teismą terminą, o tai prieštarauja Europos Žmogaus Teisių Teismo (EŽTT) praktikai; šios priemonės taikomos didelei teisminių institucijų daliai.

Šalis padarė nedidelę pasirengimo pažangą kovos su korupcija srityje. Korupcija tebėra paplitusi daugelyje sričių ir išlieka didelė problema. Priimta nauja strategija ir kovos su korupcija veiksmų planas yra žingsniai į priekį, nors jų apimtis ir nedidelė. Teisinė sistema tebeturi didelių spragų, ir didelį susirūpinimą tebekelia vykdomosios valdžios poveikis aukšto lygio korupcijos bylų tyrimui ir baudžiamajam persekiojimui dėl jų. Korupcijos suvokimo lygis išlieka aukštas.

Turkija padarė nedidelę pasirengimo pažangą kovoje su organizuotu nusikalstamumu. Instituciniai pajėgumai sustiprėjo, buvo priimta naujų strategijų ir veiksmų planų. Tačiau statistinių duomenų apie galutinių apkaltinamųjų nuosprendžių skaičių ir kitus svarbius rodiklius nėra. Vis dar nepakankamai dažnai vykdomi finansiniai tyrimai. Prevenciniu turto įšaldymu naudojama retai, konfiskuojama taip pat mažai. Kovos su terorizmu srityje sukurta visapusiška kovos su terorizmo finansavimu teisinė sistema. Kovos su terorizmu įstatymo aprėptis ir apibrėžtys neatitinka *acquis*, o jo taikymas kelia didelį susirūpinimą dėl pagrindinių teisių. Tiek baudžiamoji teisė, tiek kovos su terorizmu teisės aktai turėtų būti suderinti su

Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika, kartu nesusilpninant Turkijos galimybių kovoti su terorizmu. Proporcionalumo principą būtina taikyti praktiškai.

Turkijos teisės sistemoje nustatytos bendrosios garantijos dėl pagarbos žmogaus ir pagrindinėms teisėms, bet jas reikia toliau tobulinti. Vis dar neužtikrinamos teisės pagal Europos žmogaus teisių konvenciją (EŽTK) ir Europos Žmogaus Teisių Teismo (EŽTT) praktiką. Pranešta apie daug įtarimų, kad iš karto po bandymo įvykdyti perversmą buvo padaryta didelių pažeidimų, susijusių su kankinimo ir netinkamo elgesio draudimu ir procesinėmis teisėmis. Vis dėlto, visos priemonės, kurių imamasi, turi atitikti proporcingumo ir pagarbos žmogaus teisėms principus. Naujasis įstatymas dėl Turkijos žmogaus teisių ir lygybės institucijos yra žingsnis teisinga linkme. Jame pateiktos nuostatos, kuriomis draudžiama diskriminacija dėl įvairių priežasčių, tačiau seksualinė orientacija nėra aiškiai įtraukta. Vis dar reikia priimti visapusiškus konkrečiai kovai su diskriminacija skirtus teisės aktus. Žmogaus teisių srityje yra teisinis vakuumas, nes nauja Nacionalinė žmogaus teisių ir lygybės institucija dar neįsteigta. Pažeidžiamiausių grupių ir mažumoms priklausančių asmenų teisės turėtų būti pakankamai apsaugotos. Didelį susirūpinimą toliau kelia smurtas dėl lyties, diskriminacija, neapykantą mažumoms kurstanti kalba, neapykantos nusikaltimai ir lesbiečių, gėjų, biseksualių, translyčių ir interseksualių (LGBTI) asmenų teisių pažeidimai.

Per paskutinius metus labai pablogėjo saviraiškos laisvės padėtis. Selektyvus ir savavališkas teisės aktų, visų pirma, nuostatų dėl nacionalinio saugumo ir kovos su terorizmu, taikymas daro neigiamą poveikį saviraiškos laisvei. Didelį susirūpinimą kelia nagrinėjamos ir naujos baudžiamosios bylos prieš žurnalistus, rašytojus ir socialinių tinklų naudotojus, akreditacijos panaikinimas, didelis žurnalistų areštų skaičius, taip pat įvairių žiniasklaidos priemonių uždarymas po bandymo įvykdyti perversmą liepos mėn. Susirinkimų laisvė tebėra pernelyg ribota ir teisiškai, ir praktiškai.

Turkija toliau rėmė dviejų bendruomenių vadovų derybas dėl Kipro klausimo sprendimo ir JT generalinio sekretoriaus specialiojo patarėjo pastangas. Tebėra labai svarbu, kad Turkija ryžtingai ir konkrečiai prisidėtų ieškant visapusiško Kipro klausimo sprendimo. Tačiau ji dar neįvykdė įsipareigojimo visiškai ir nediskriminuojamai įgyvendinti Asociacijos susitarimo papildomą protokolą ir nepašalino visų laisvą prekių judėjimą ribojančių kliūčių, įskaitant tiesioginio transporto jungčių su Kipru apribojimus. Nesiimta jokių papildomų veiksmų, kad būtų normalizuoti dvišaliai santykiai su Kipro Respublika. Lieka galioti išvados dėl Turkijos, kurias 2006 m. gruodžio 11 d. priėmė Bendrųjų reikalų ir išorės santykių taryba ir 2006 m. gruodžio mėn. patvirtino Europos Vadovų Taryba. Jose nustatyta, kad derybos dėl aštuonių skyrių², susijusių su Turkijos apribojimais dėl Kipro Respublikos, nebus pradėtos ir nė vienas skyrius nebus preliminarai uždarytas tol, kol Komisija patvirtins, kad Turkija visiškai įgyvendino Asociacijos susitarimo papildomą protokolą.

Turkija turi įsipareigoti vienareikšmiškai siekti gerų santykių su kaimyninėmis šalimis, laikytis tarptautinių susitarimų ir taikiai spręsti ginčus pagal Jungtinių Tautų Chartiją, o prireikus kreiptis į Tarptautinį Teisingumo Teismą. Šiomis aplinkybėmis ES dar kartą išreiškė didelį susirūpinimą ir paragino Turkiją vengti bet kokių grasinimų ar veiksmų prieš valstybę narę arba nesutarimų ar veiksmų, kurie neigiamai veikia gerus santykius su kaimyninėmis šalimis ir taikų ginčų sprendimą.

Vertinant pagal **ekonominius kriterijus**, Turkijos ekonomikos pažanga didelė ir ji gali būti laikoma veikiančios rinkos ekonomikos šalimi. Tačiau didelis išorės deficitas lemia Turkijos ekonomikos pažeidžiamumą dėl finansinio netikrumo, besikeičiančio pasaulinių investuotojų

² Laisvas prekių judėjimas, įsisteigimo teisė ir laisvė teikti paslaugas, finansinės paslaugos, žemės ūkis ir kaimo plėtra, žuvininkystė, transporto politika, muitų sąjunga ir išorės santykiai.

pasitikėjimo ir politinių pavojų. Centrinis bankas sumažino palūkanų normas, nors infliacija toliau gerokai viršijo oficialiai nustatytą ribą. Verslo aplinka toliau blogėjo dėl tikslinių veiksmų prieš kritikuojančią žiniasklaidą, verslininkus ir politinius oponentus, aktyviai įtraukiant mokesčių inspekciją, finansinių nusikaltimų padalinius ir teismus. Struktūrinių reformų, kuriomis siekiama pagerinti prekių, paslaugų ir darbo rinkų veikimą, įgyvendinimas sustojo. Apskritai padėtis pablogėjo.

Turkija gerai pasirengusi įgyti pajėgumus atlaikyti konkurencinį spaudimą ir rinkos jėgas Sąjungoje. Nedidelė pažanga padaryta įvairiose srityse, visų pirma toliau liberalizuotas energetikos sektorius. Tebėra didelių problemų dėl švietimo kokybės. Taip pat yra problemų, susijusių su galimybe mergaitėms gauti išsilavinimą. Dėl realiojo liros pabrangimo sumažėjo ekonomikos kainų konkurencingumas.

Kalbant apie **gebėjimus prisiimti narystės įsipareigojimus**, Turkija tęsė teisės aktų derinimą su *acquis*. Pažanga buvo lėta, teigiama išimtis – su vizų režimo liberalizavimu susijęs darbas. Turkija padarė didelę pažangą bendrovių teisės, transeuropinių tinklų, mokslo ir mokslinių tyrimų srityse, ji taip pat yra gerai pasirengusi tokiose srityse kaip laisvas prekių judėjimas, intelektinės nuosavybės teisė, finansinės paslaugos, įmonių ir pramonės politika, vartotojų ir sveikatos apsauga, muitų sąjunga, išorės santykiai ir finansų kontrolė. Turkijos pasirengimas viešųjų pirkimų srityje tik vidutiniškas, nes dar nesuderinta daug teisės aktų. Turkija taip pat vidutiniškai pasirengusi statistikos ir transporto politikos srityse, jose reikia įdėti daug papildomų pastangų. Turkija padarė nedidelę pasirengimo pažangą aplinkos ir klimato kaitos srityse, jose tebereikia suformuoti ir vykdyti platesnio užmojo ir geriau koordinuotą politiką. Visose srityse daugiau dėmesio būtina skirti teisės aktų vykdymo užtikrinimui, o daugelyje sričių būtina tolesnė esminė pažanga siekiant teisės aktus suderinti su ES *acquis*.

Juodkalnija

Vertinant pagal **politinius kriterijus**, sudarius politinį susitarimą dėl laisvų ir sąžiningų rinkimų organizavimo, gegužės mėn. buvo suformuota „rinkėjų pasitikėjimo vyriausybei“. Nepaisant nuolatinės politinės aplinkos poliarizacijos, tai parodė vyriausybės ir opozicijos dalių gebėjimą pasiekti kompromisą. 2016 m. spalio mėn. parlamento rinkimai vyko remiantis iš esmės pakeistu teisiniu pagrindu. Nepaisant vėlavimo dėl techninių priežasčių ir sudėtingų atsakingų institucijų tarpusavio santykių, pasirengimo rinkimams procesas apskritai pasižymėjo aktyvesniu dalyvavimu ir buvo skaidresnis. Rinkimai vyko konkurencingoje aplinkoje ir per juos iš esmės buvo gerbiamos pagrindinės laisvės. Iš susijusių nacionalinių institucijų tikimasi, kad jos greitai ir skaidriai ištirs tariamus procedūrinius pažeidimus, įvykdytus areštus ir laikinai uždarytas dvi mobilias komunikacijų platformas. Nesiimta jokių tolesnių politinių priemonių dėl įtariamo piktnaudžiavimo viešosiomis lėšomis partijų politiniais tikslais (vadinamoji garso įrašų byla).

Juodkalnija yra vidutiniškai pasirengusi viešojo administravimo reformos srityje. Padaryta nedidelė pažanga, visų pirma priėmus 2016–2020 m. viešojo administravimo reformos strategiją bei viešųjų finansų valdymo reformos programą, įsigaliojus naujam darbo užmokesčio įstatymui ir supaprastinus administracines procedūras. Tačiau siekiant veiksmingai išspręsti valstybės tarnybos depolitizavimo ir tinkamo viešosios administracijos dydžio klausimą, reikalinga tvirta politinė valia.

Teismų sistema yra vidutiniškai parengta. Ataskaitiniu laikotarpiu Juodkalnija padarė nedidelę pažangą šioje srityje. Teismų ir prokuratūros tarybos gebėjimai padidėjo. Tačiau nauja teisės aktų sistema, kuria didinamas teisminių institucijų nepriklausomumas, atskaitomybė ir profesionalumas, taip pat etikos kodeksas, dar nebuvo iki galo įgyvendinti.

Reikia toliau imtis priemonių, kad būtų sumažintas neišnagrinėtų bylų skaičius ir bendra teismo proceso trukmė.

Juodkalnija padarė nedidelę pasirengimo pažangą kovoje su korupcija. Korupcija tebėra paplitusi daugelyje sričių ir išlieka didelė problema. Kovos su korupcija agentūra pradėjo veikti 2016 m. Institucijų kūrimo procesas iš esmės baigtas. Visos institucijos turėtų stengtis aktyviau vykdyti savo įgaliojimus. Nors imtasi tolesnių veiksmų, pažanga sėkmingų tyrimų ir apkaltinamųjų nuosprendžių, visų pirma aukšto lygio korupcijos bylose, ir korupcijos prevencijos srityse tebėra ribota. Juodkalnija turi sustiprinti gebėjimus atlikti finansinius tyrimus ir padaryti pažangą nusikalstamu būdu įgyto turto arešto ir konfiskavimo srityje.

Šalis padarė nedidelę pasirengimo pažangą kovoje su organizuotu nusikalstamumu. Visų pirma, nedidelę pažangą padaryta stiprinant teisinę, reguliavimo ir institucinę sistemą. Reikia daugiau pastangų, kad būtų padaryta pažanga nagrinėjant organizuoto nusikalstamumo bylas, ypač susijusias su prekyba žmonėmis ir pinigų plovimu, kurių rezultatai buvo riboti. Vis dar mažai nustatoma įtartinų banko sandorių.

Juodkalnija baigė kelias teisėkūros reformas, kad geriau suderintų teisės aktus su ES ir tarptautiniais žmogaus teisių standartais ir užtikrintų, kad būtų sukurti tinkami pažeidžiamų grupių apsaugos nuo diskriminacijos mechanizmai. Teisės aktų įgyvendinimas tebėra menkas. Iki šiol nepriimti bendros teisės aktų sistemos pakeitimai, siekiant užtikrinti, kad būtų nuosekliai taikomos sankcijos už žmogaus teisių pažeidimus. Toliau reikia didinti institucinius gebėjimus. Romų mažuma tebėra pažeidžiamiausia ir labiausiai diskriminuojama bendruomenė įvairiose gyvenimo srityse.

Juodkalnija yra padariusi nedidelę pasirengimo pažangą saviraiškos laisvės srityje, tačiau praėjusiais metais tolesnės pažangos nepadaryta. Garbės ir orumo įžeidimo bylų skaičius tebėra didelis, o tai rodo silpnus savireguliacijos mechanizmus ir sunkumus suvokiant žiniasklaidos vaidmenį. Juodkalnija vis dar turi iš esmės suderinti teisės aktus su Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika. Per 2015 m. spalio mėn. vykusius protestus prieš vyriausybę buvo nuniokotos vienos komercinės žiniasklaidos bendrovės patalpos ir keletas žurnalistų patyrė fizinį bei žodinį smurtą ir jiems buvo grasinta. Nepadaryta pažangos sprendžiant išpuolių prieš žurnalistus atvejus. Reikėtų užtikrinti valstybinės reklamos žiniasklaidoje skaidrumą ir nediskriminavimą. Atnaujintas Žurnalistų etikos kodeksas turi būti veiksmingai ir vienodai taikomas visoje žiniasklaidos bendruomenėje.

Juodkalnija toliau atliko konstruktyvų vaidmenį palaikant regioninį bendradarbiavimą. Ji ratifikavo susitarimus dėl sienos su Bosnija ir Hercegovina bei Kosovu*.

Vertinant pagal **ekonominius kriterijus**, Juodkalnija yra vidutiniškai pasirengusi sukurti veikiančią rinkos ekonomiką. Nedidelė pažanga padaryta siekiant sustiprinti finansų ir darbo rinkas, taip pat pagerinti verslo aplinką. Investicijos į infrastruktūrą ir turizmą remia ekonominę veiklą. Tačiau susirūpinimą kelia sparčiai auganti valstybės skola ir didelis fiskalinis deficitas, taip pat didelis išorės disbalansas bei aukštas nedarbo lygis. Didelio masto investicijos į viešąją infrastruktūrą ir kelios naujos brangios socialinių išlaidų programos kelia pavojų fiskaliniam tvarumui. Reikia imtis skubių taisomųjų priemonių, kaip raginama ERP politikos gairėse. Kitos spręstinos problemos – didelis išorės disbalansas, menkas dalyvavimas darbo rinkoje ir vis dar mažas kreditų augimas labai sumažėjusios vertės bankų paskolų srityje.

* Šis pavadinimas nekeičia pozicijų dėl statuso ir atitinka JT ST rezoliuciją 1244/1999 bei Tarptautinio Teisingumo Teismo nuomonę dėl Kosovo nepriklausomybės deklaracijos.

Juodkalnija yra vidutiniškai pasirengusi atlaikyti konkurencinį spaudimą ir rinkos jėgas Sąjungoje. Nedidelė pažanga padaryta gerinant infrastruktūros kokybę, energijos rinką ir ekonomikos skaitmeninimą. Parama MVĮ nedidelė, tačiau pamažu auga. Vis dėlto dar reikia dėti daug pastangų, kad būtų vystomas žmogiškasis kapitalas ir konkurencinga į eksportą orientuota pramonė.

Kalbant apie **gebėjimus prisiimti narystės įsipareigojimus**, atliktas svarbus derinimo ir pasirengimo įgyvendinti *acquis* darbas ir Juodkalnija yra vidutiniškai pasirengusi daugelio sričių srityse, pavyzdžiui, laisvo prekių judėjimo, viešųjų pirkimų, statistikos ir teisingumo, laisvės ir saugumo. Šalis toliau derino teisės aktus su visomis ES bendros užsienio ir saugumo politikos pozicijomis ir deklaracijomis. Juodkalnija tik pradėjo pasirengimą dėl žvejybos ir biudžeto bei finansinių nuostatų ir yra padariusi nedidelę pasirengimo pažangą aplinkos ir kovos su klimato kaita srityje. Nemaža pažanga padaryta tokiose srityse kaip laisvas prekių judėjimas, žemės ūkis ir kaimo plėtra, maisto sauga, veterinarijos ir fitosanitarijos politika, energetika, aplinka ir klimato kaita, muitų sąjunga, išorės santykiai ir finansų kontrolė. Žvelgiant į ateitį Juodkalnija daugiausia dėmesio turėtų skirti konkurencijos politikai ir ekonominei ir pinigų politikai. Administracinių gebėjimų stiprinimas siekiant užtikrinti, kad būtų taikomas *acquis*, tebėra esminis Juodkalnijos uždavinys.

Serbija

Vertinant pagal **politinius kriterijus**, išankstiniai nacionaliniai rinkimai, balandžio mėn. surengti kartu su provincijų ir vietos valdžios rinkimais, vyko ramiai. Turi būti laikomasi tarptautinių stebėtojų rekomendacijų, be kita ko, susijusių su kampanijos finansavimo ir registravimo proceso skaidrumo užtikrinimu. Naujosios vyriausybės programoje Serbijos stojimas į ES numatytas kaip prioritetinis tikslas. Dar labiau sustiprintas parlamento ir suinteresuotųjų subjektų, įskaitant pilietinę visuomenę, dalyvavimas stojimo procese. Tačiau vis dar reikia labiau padidinti teisės aktų kūrimo proceso įtraukumą, skaidrumą ir kokybę, sustiprinti vykdomosios valdžios veiksmingą priežiūrą ir apriboti skubių procedūrų naudojimą. Kad tam tikras sritis būtų galima suderinti su ES standartais, reikia konstitucinių reformų. Galima pagerinti vykdomosios ir nepriklausomų reguliavimo institucijų bendradarbiavimą.

Serbija yra vidutiniškai pasirengusi viešojo administravimo reformos srityje. Nemaža pažanga padaryta priėmus viešųjų finansų valdymo reformos programą, e. valdžios ir reguliavimo reformos bei politikos formavimo strategijas ir naujus teisės aktus dėl administracinių procedūrų, viešojo sektoriaus atlyginimų ir vietos bei provincijų valstybės tarnautojų. Serbija turi įgyvendinti savo reformų tikslus, didinti valstybės tarnautojų profesionalumą ir užtikrinti jų politinį nešališkumą, taip pat siekti, kad įdarbinimo ir atleidimo iš darbo procedūros taptų skaidresnės, visų pirma dėl vadovaujamųjų pareigų.

Teismų sistemos pasirengimo pažanga nedidelė. Imtasi veiksmų siekiant propaguoti nuopelnais grindžiamą įdarbinimo sistemą ir suderinti teismų praktiką. Reikia imtis tolesnių veiksmų, kad būtų sumažinta politinė įtaka. Netolygus darbo krūvio paskirstymas, didelis neišnagrinėtų teismo bylų skaičius ir nemokamos teisinės pagalbos sistemos nebuvimas iki šiol mažina teisminių institucijų kokybę ir veiksmingumą ir menkina teisę kreiptis į teismą.

Serbija padarė nedidelę pasirengimo pažangą korupcijos prevencijos ir kovos su ja srityje. Korupcija tebėra paplitusi daugelyje sričių ir išlieka didelė problema. Kovos su korupcija priemonės dar neatnešė reikšmingų rezultatų. Institucinė struktūra vis dar neveikia kaip patikima nuo korupcinės veiklos atgrasanti priemonė. Reikia pasiekti konkrečių rezultatų

vykdant veiksmingus tyrimus, baudžiamąjį persekiojimą ir priimant apkaltinamuosius nuosprendžius korupcijos bylose, įskaitant aukšto lygio korupcijos bylas.

Serbija padarė nedidelę pasirengimo pažangą kovoje su organizuotu nusikalstamumu. Padaryta tam tikra pažanga priimant naują policijos įstatymą, pertvarkant Vidaus reikalų ministeriją ir priimant pirmąją sunkių formų ir organizuoto nusikalstamumo grėsmių vertinimo ataskaitą pagal Europolo metodiką. Vis dar reikia pasiekti konkrečių kovos su organizuotu nusikalstamumu rezultatų.

Sukurta teisinė ir institucinė sistema, kuria siekiama užtikrinti pagrindinių teisių paisymą. Reikia užtikrinti jos nuoseklų įgyvendinimą visoje šalyje, įskaitant mažumų apsaugą. Nors Serbija ir padarė nedidelę pasirengimo pažangą, nepadaryta pažangos gerinant sąlygas visapusiškai naudotis saviraiškos laisve. Serbija buvo pirmoji ES plėtros šalis, pradėjusi taikyti ES lyčių lygybės indeksą. Būtina toliau ryžtingai siekti pagerinti labiausiai diskriminuojamų asmenų grupių padėtį (romų, lesbiečių, gėjų, biseksualių, translyčių ir interseksualių asmenų, neįgaliųjų, ŽIV/AIDS užsikrėtusių asmenų ir kitų socialiai pažeidžiamų grupių).

Serbija konstruktyviai dalyvavo regioninėse iniciatyvose ir dėjo pastangas pagerinti dvišalius santykius, siekdama susitaikymo bei gerų kaimyninių santykių, ir sukurti aplinką, palankią neišspręstiems dvišaliams klausimams bei praeities palikimo problemoms spręsti. Teigiamas pokytis buvo birželio mėn. pasirašyta bendra deklaracija su Kroatija, kurioje aptariami kai kurie dvišaliai klausimai. Toks požiūris yra labai svarbus siekiant susitaikymo, taikos ir bendradarbiavimo regione ir turėtų būti nuosekliai taikomas.

Kalbant apie **santykių su Kosovu normalizavimą**, Serbija toliau laikėsi įsipareigojimo įgyvendinti per dialogą, vykdomą padedant ES, pasiektus susitarimus. Pažanga buvo nedidelė, be kita ko, dėl rinkimų proceso Serbijoje ir vidaus padėties Kosove. Tačiau 2016 m. rugpjūčio mėn. prasidėjus Mitrovizos tilto darbams ir laisvam judėjimui pagreitis atgautas. Reikia toliau dėti pastangas, kad būtų įgyvendinti su Kosovu jau pasiekti susitarimai. Veiksmai, kurių imtasi, turėtų turėti konkretų teigiamą poveikį kasdieniam Serbijos ir Kosovo piliečių gyvenimui.

Vertinant pagal **ekonominius kriterijus**, Serbija yra vidutiniškai pasirengusi sukurti veikiančią rinkos ekonomiką. Nemaža pažanga padaryta siekiant pašalinti kai kuriuos politikos trūkumus, ypač atsižvelgiant į biudžeto deficitą ir valstybinių įmonių restruktūrizavimą. Ekonominės reformų davė akivaizdžių rezultatų, susijusių su augimo perspektyvomis ir vidaus bei išorės disbalanso mažinimu. Atsižvelgiant į vis dar didelį valdžios sektoriaus skolos lygį, reikia toliau vykdyti fiskalinį konsolidavimą. Vis dar reikia baigti restruktūrizuoti stambias valstybines komunalines įmones. Kreditavimo veikla atsigauja, tačiau didelis neveiksnių paskolų skaičius tebėra problema. Nedarbo lygis tebėra aukštas, ypač jaunimo. Privačiajam sektoriui plėstis trukdo teisinės valstybės trūkumai.

Serbija yra vidutiniškai pasirengusi atlaikyti konkurencinį spaudimą ir rinkos jėgas Sąjungoje. Viešųjų ir privačiųjų investicijų lygis padidėjo, nors investicinės veiklos lygis tebėra mažesnis už ekonomikos poreikius. Švietimo ir mokymo kokybė, vienodos galimybės juos gauti ir jų aktualumas neatitinka visuomenės poreikių. **Nedidelė pažanga** padaryta remiant MVĮ ir verslumą, tačiau MVĮ susiduria su įvairiais sunkumais, kaip antai nenusipėjama verslo aplinka, dideliais parafiskaliniais mokesčiais ir sudėtinga bei brangia prieiga prie finansavimo.

Kalbant apie **gebėjimus prisiimti narystės įsipareigojimus**, Serbija tęsė visų sričių teisės aktų derinimą su ES *acquis*. Siekiant išlaikyti reformų tempą, reikės užtikrinti pakankamus finansinius ir žmogiškuosius išteklius bei tvarias strategines programas. Serbija yra gerai pasirengusi tokiose srityse kaip bendrovių teisė, intelektinė nuosavybė, mokslas ir moksliniai

tyrimai, švietimas bei kultūra ir muitai. Serbija turi toliau gerinti strategiškai svarbių ir parengtų infrastruktūros projektų investicijų planavimą ir prioritetų nustatymą per bendrą projektų rezervą ir Nacionalinį investicijų komitetą, visų pirma energetikos ir transporto srityse. Tokiose srityse kaip viešieji pirkimai, statistika, pinigų politika arba finansų kontrolė Serbija yra vidutiniškai pasirengusi. Per laikotarpį iki stojimo savo užsienio ir saugumo politiką Serbija turės vis labiau suderinti su Europos Sąjungos bendra užsienio ir saugumo politika. Serbija turi prioritetine tvarka išspręsti neatitiktis Stabilizacijos ir asociacijos susitarimo nuostatomis problemas, ypač dėl tam tikrų žemės ūkio produktų apsaugos priemonių, valstybės pagalbos kontrolės ir fiskalinio diskriminavimo.

Serbijai toliau darė poveikį migracijos krizė. Tai tapo didele našta jos prieglobsčio ir migracijos sistemai. Serbija toliau bendradarbiavo su kaimyninėmis šalimis ir valstybėmis narėmis, užtikrino, kad pabėgėliai ir migrantai būtų veiksmingai tikrinami, ir įdėjo daug pastangų, kad suteiktų pastogę ir humanitarinę pagalbą su ES ir kitų šalių parama. Svarbu, kad Serbija toliau bendradarbiautų. Serbija taip pat turėtų toliau mažinti nepagrįstų prieglobsčio prašymų, kuriuos pateikia jos piliečiai ES valstybėse narėse, skaičių.

Buvusioji Jugoslavijos Respublika Makedonija

Vertinant pagal **politinius kriterijus**, šalyje tęsėsi didžiausia politinė krizė nuo 2001 m. Demokratijos ir teisinės valstybės veikimas buvo nuolat trikdomas, visų pirma dėl valstybės užvaldymo, darančio poveikį demokratinių institucijų veikimui ir pagrindinėms visuomenės sritims. Šalis kenčia nuo nesantaiką kurstančios politinės kultūros ir nesugebėjimo pasiekti kompromiso. 2016 m. liepos 20 d. ir rugpjūčio 31 d. keturių pagrindinių politinių partijų vadovai susitarė dėl Pržino susitarimo įgyvendinimo, be kita ko, nustatydami 2016 m. gruodžio 11 d. kaip išankstinių parlamento rinkimų datą ir išreikšdami paramą specialiojo prokuroro darbui. Jie taip pat pakartojo įsipareigojimą įgyvendinti neatidėliotinų reformų prioritetus.

Etninių grupių tarpusavio santykiai tebebuvo pažeidžiami. Vis dar reikia skaidriai ir įtraukiai iki galo peržiūrėti Ohrido pagrindų susitarimą, kuriuo užbaigtas 2001 m. konfliktas ir sukurtas pagrindas etninių grupių tarpusavio santykiams.

Pilietinė visuomenė atliko konstruktyvų vaidmenį remiant demokratinius procesus ir užtikrinant didesnę kontrolę ir pusiausvyrą. Be to, pilietinės visuomenės organizacijos ir toliau reiškia susirūpinimą dėl blogėjančių savo veiklos sąlygų ir menkų vyriausybės įsipareigojimų dalyvauti dialoge, taip pat dėl politikų ir provyriausybinių žiniasklaidos vykdomo viešo puolimo.

Šalis yra vidutiniškai pasirengusi viešojo administravimo reformos srityje. Per paskutinius metus padaryta nedidelė pažanga, nors ir ribota. Pradėta įgyvendinti nauja žmogiškųjų išteklių valdymo teisinė sistema. Vis dėlto padaryta nepakankama pažanga įgyvendinant ankstesnes Komisijos rekomendacijas. Laikinosios darbo sutartys nebuvo sustabdytos, o toliau be viešo konkurso pakeičiamos į nuolatines. Susirūpinimą tebekelia neveiksmingos atskaitomybės ribos, viešojo sektoriaus kaip politinės priemonės naudojimas, kaltinimai dėl valstybės tarnautojams daromo spaudimo ir įtariamą administracijos politizavimą rinkimų metais. 2017–2022 m. viešojo administravimo reformos strategija rengiama pavėluotai. Be to, dėl per menko politinio įsipareigojimo vykdyti būtinas viešųjų finansų valdymo reformas 2016 m. buvo gerokai sumažinta ES finansinė parama.

Nedidelę pasirengimo pažangą padarė šalies teismų sistema. Tačiau nuo 2014 m. padėtis prastėjo, o ankstesnio dešimtmečio reformos laimėjimams pakenkė pasikartojantis politinis

kišimasis į teisminių institucijų darbą. Valdžios institucijos nesugebėjo parodyti būtinos politinės valios veiksmingai išspręsti pagrindinių problemų, nurodytų neatidėliotinų reformų prioritetų dokumente. Iš kliūčių, su kuriomis susidūrė naujasis specialusis prokuroras, matyti, kad reikia veiksmingai spręsti nepakankamo teismų nepriklausomumo problemą ir užkirsti kelią selektyviam teisingumui.

Kovos su korupcija srityje šalis padarė nedidelę pasirengimo pažangą. Korupcija tebėra paplitusi daugelyje sričių ir išlieka didelė problema. Sukurta teisinė ir institucinė sistema. Tačiau dėl struktūrinių Valstybinės korupcijos prevencijos komisijos trūkumų ir politinio kišimosi į jos darbą sumažėjo ankstesnių veiksmų poveikis. Vis dar reikia pasiekti įtikinamų rezultatų, ypač dėl aukšto lygio korupcijos bylų. Šalis padarė nedidelę pasirengimo pažangą kovos su organizuotu nusikalstamumu srityje. Teisinė sistema iš esmės atitinka Europos standartus, o strategijos buvo išplėtos. Tačiau turėtų būti labiau išvystyti teisėsaugos gebėjimai tirti finansinius nusikaltimus ir konfiskuoti turtą.

Žmogaus teisių apsaugos srities teisinė ir institucinė sistema iš esmės atitinka Europos standartus. Reikia daugiau praktinių pastangų siekiant užtikrinti pagarbą pažeidžiamų grupių, įskaitant pabėgėlius ir migrantus, žmogaus teisėms. Taip pat nuolat trūksta politinės valios ir tinkamų išteklių, kad atitinkamos priežiūros ir reguliavimo institucijos nepriklausomai ir veiksmingai vykdytų savo įgaliojimus. Labiausiai marginalizuotoms gyventojų grupėms vis dar nėra suteikta visiška apsauga. Šalis padarė nedidelę pasirengimo pažangą saviraiškos laisvės srityje. Vis dėlto saviraiškos laisvės ir žiniasklaidos padėtis tebėra sudėtingas uždavinys dabartinėmis politinėmis aplinkybėmis.

Regioninio bendradarbiavimo srityje šalis apskritai toliau palaiko gerus santykius su kitomis plėtros šalimis ir aktyviai dalyvavo regioninėse iniciatyvose. Stengtasi gerinti santykius su kaimyninėmis šalimis, be kita ko, neseniai padaryta pažanga įgyvendinant pasitikėjimo stiprinimo priemones su Graikija. Būtina skubiai išspręsti šalies pavadinimo klausimą.

Vertinant pagal **ekonominius kriterijus**, buvusioji Jugoslavijos Respublika Makedonija yra gerai pasirengusi sukurti veikiančią rinkos ekonomiką. Apskritai, ataskaitiniu laikotarpiu nepadaryta pažangos kuriant veikiančią rinkos ekonomiką. 2015 m. išlaikytas makroekonominis stabilumas ir toliau sustiprinta makroekonominė aplinka. Prie to prisidėjo išlaidos dideliems viešosios infrastruktūros projektams ir tiesioginės užsienio investicijos, tačiau 2016 m. pirmąjį ketvirtį pastebėta trūkumų. Nepaisant to, kad nedarbo lygis, ypač jaunimo, tebebuvo aukštas, jis ataskaitiniu laikotarpiu sumažėjo. Tačiau tebėra tam tikrų trūkumų, kaip antai mažas šalies privačiojo sektoriaus konkurencingumas, kuriam trukdo prastas sutarčių vykdymo užtikrinimas, taip pat didelio masto neoficiali ekonomika ir sunkumai gauti finansavimą. Viešųjų finansų valdymas nepagerėjo ir valstybės skola toliau didėjo.

Šalies ekonomika yra vidutiniškai pasirengusi atlaikyti konkurencinį spaudimą ir rinkos jėgas Sąjungoje. Nedidelė pažanga padaryta siekiant paskatinti inovacijas ir užsienio investicijas, o skaitmeninimas vyksta sparčiai. Tačiau ekonomika yra mažai diversifikuota, o gamybos pramonė daugiausia gamina mažos pridėtinės vertės produktus. Ekonomikai toliau neigiamą poveikį darė ir jos konkurencingumą mažino švietimo programų trūkumai, nedidelis inovacijų lygis ir dideli investicijų, be kita ko, į viešąją infrastruktūrą, poreikiai.

Kalbant apie **gebėjimus priimti narystės įsipareigojimus**, šalis yra vidutiniškai pasirengusi daugumoje sričių, įskaitant tokias kaip konkurencija, transportas ir energetika. Reikia dėti daugiau pastangų visose srityse, ypač tose keliose, kur šalis tik pradėjo pasirengimą, pavyzdžiui, laisvo darbuotojų judėjimo. Daugiau dėmesio taip pat reikia skirti administraciniam pajėgumams ir veiksmingam įgyvendinimui.

Šaliai toliau darė poveikį migracijos krizė. Tai sukėlė didelę naštą jos prieglobsčio ir migracijos sistemai. Šalis toliau bendradarbiavo su kaimyninėmis šalimis ir valstybėmis narėmis ir dėjo pastangų, kad suteiktų pastogę ir humanitarinę pagalbą su ES ir kitų šalių parama. Šalis turėtų toliau užtikrinti, kad pabėgėliai ir migrantai būtų veiksmingai tikrinami, ir patenkinti susijusius apsaugos poreikius. Šalis taip pat turėtų toliau mažinti nepagrįstų prieglobsčio prašymų, kuriuos pateikia jos piliečiai ES valstybėse narėse, skaičių.

Albanija

Vertinant pagal **politinius kriterijus**, įveikęs ankstesnę poliarizaciją, Albanijos parlamentas vieningai priėmė Konstitucijos pataisas, kad pradėtų išsamią ir visapusišką teisingumo sistemos reformą ir pašalintų kriminalinius nusikaltėlius iš valstybinių įstaigų. Atsižvelgiant į 2017 m. vyksiančius visuotinius rinkimus, tikimasi, kad Albanija laiku priims rinkimų kodekso pakeitimus ir susijusias reformas. Šiais pakeitimais pirmiausia turėtų būti sprendžiama rinkimų administracijos įstaigų nešališkumo ir profesionalumo trūkumo problema. Priimtas įstatymas, kuriuo sukuriamą nacionalinė pilietinės visuomenės taryba, suteikė pagrindą vykdyti labiau struktūrizuotas konsultacijas su pilietinės visuomenės organizacijomis.

Albanija yra vidutiniškai pasirengusi viešojo administravimo reformos srityje. Toliau buvo vykdomos skaidresnės valstybės tarnautojų įdarbinimo procedūros ir įgyvendinama viešojo administravimo reforma ir viešųjų finansų valdymo reformų strategijos. Būtina padaryti didesnę pažangą, kad būtų įtvirtinti laimėjimai kuriant veiksmingą, depolitizuotą ir profesionalią viešojo administravimo sistemą.

Albanijos teismų sistema padarė nedidelę pasirengimo pažangą. Priimtos Konstitucijos pataisos, susijusios teisingumo sistemos organizavimu ir veikimu. Tai sudaro sąlygas atlikti visapusišką ir išsamią teisingumo sistemos reformą. Taip pat pasistūmėta į priekį įgyvendinant susijusius teisės aktus: priimtas įstatymas dėl pakartotinio teisėjų, prokurorų ir teisės patarėjų vertinimo (atrankos), taip pat keli pagrindiniai įstatymai, pagal kuriuos numatyta atlikti teisminių struktūrų institucinę reorganizaciją. Be to, rengiama apie 40 kitų teisės aktų tekstų, ir su tuo susijusi pažanga nevienoda. Reikia toliau dėti pastangas priimti ir įgyvendinti šiuos teisės aktus. Teisingumo vykdymas tebebuvo lėtas ir neefektyvus; korupcija tebebuvo paplitusi visame sektoriuje.

Albanija padarė nedidelę pasirengimo pažangą kovoje su korupcija. Priimtas įstatymas dėl informatorių apsaugos. Prokurorai ir policija gavo didesnę prieigą prie nacionalinių elektroninių viešųjų registų, kad galėtų keistis neskelbtina informacija ir veiksmingiau atliktų tyrimus. Reikia toliau daryti pažangą, kad būtų pasiekta konkrečių rezultatų vykdant tyrimus, baudžiamąjį persekiojimą ir priimant apkaltinamuosius nuosprendžius. Reikia labiau stengtis kovoti su aukšto lygio korupcija. Reikia gerinti aktyvius tyrimus, sistemingai atliekamą rizikos vertinimą ir institucijų bendradarbiavimą. Korupcija tebėra paplitusi daugelyje sričių ir išlieka didelė problema.

Šalis padarė nedidelę pasirengimo pažangą kovoje su organizuotu nusikalstamumu. Nedidelė pažanga padaryta aptinkant ir naikinant kanapių plantacijas. Atnaujinta policijos struktūra ir suintensyvėjo tarptautinis policijos bendradarbiavimas, ypač su Europolu. Tačiau policijos ir prokuratūros bendradarbiavimas turi būti sustiprintas, kad būtų veiksmingiau ardomi nusikaltėlių tinklai. Galutinių apkaltinamųjų nuosprendžių organizuoto nusikalstamumo bylose skaičius tebėra mažas, jis pastaraisiais metais tik truputį padidėjo. Finansiniai tyrimai, susiję su organizuotomis nusikalstamomis grupuotėmis, vis dar nėra sistemingi ir veiksmingi. Neteisėtai įgyto turto įšaldymo ir konfiskavimo rezultatai vis dar labai nežymūs.

Teisinė žmogaus teisių apsaugos sistema iš esmės atitinka Europos standartus. Albanija yra ratifikavusi daugumą tarptautinių žmogaus teisių konvencijų. Tačiau reikia sustiprinti žmogaus teisių apsaugos priemonių vykdymo užtikrinimą. Albanija padarė nedidelę pasirengimo pažangą (yra vidutiniškai pasirengusi) saviraiškos laisvės srityje. Bendra aplinka saviraiškos laisvei palanki, bet reikia geriau įgyvendinti teisės aktus. Vis dar reikia labiau sustiprinti reguliavimo institucijos ir visuomeninio transliuotojo nepriklausomumą ir valstybinės reklamos žiniasklaidoje skaidrumą. Albanija ėmėsi priemonių išspręsti komunistiniu laikotarpiu konfiskuotos nuosavybės grąžinimo arba kompensacijos už ją klausimą. Jau priimtas naujas įstatymas, kuriuo numatoma sukurti nacionalinį kompensavimo mechanizmą. Taip pat reikia padaryti nuosavybės registravimo proceso pažangą. Reikia pagerinti romų ir egiptiečių³ gyvenimo sąlygas. Reikia daugiau pastangų siekiant kovos su diskriminacija rezultatų. Instituciniai vaiko teisių apsaugos ir kovos su smurtu dėl lyties mechanizmai tebėra silpni. Nepilnamečių teisingumo sistemą vis dar reikia suderinti su tarptautiniais standartais.

Laikydamosi įsipareigojimų pagal Stabilizacijos ir asociacijos susitarimą, Albanija toliau konstruktyviai ir aktyviai palaikė regioninę bendradarbiavimą ir gerus santykius su kaimyninėmis šalimis.

Vertinant pagal **ekonominius kriterijus**, Albanija yra vidutiniškai pasirengusi sukurti veikiančią rinkos ekonomiką. Nedidelė pažanga padaryta gerinant biudžeto balansą, kovojant su neoficialia ekonomika ir reformuojant elektros energijos sektorių. Ekonomika augo sparčiau ir padėtis darbo rinkoje pagerėjo, tačiau nedarbo lygis tebėra aukštas. Valstybės skola yra didelė ir dar nepradėjo mažėti, o investicijoms ir toliau periodiškai skiriama mažiau nei planuota valdžios sektoriaus išlaidų. Finansų sektorius yra stabilus. Tačiau bankų sektorių vis dar neigiamai veikia neveiksnių paskolos, o kreditų augimas yra lėtas. Verslui skirtos taisyklės tebėra sudėtingos, o teisinės valstybės trūkumai toliau atbaido investicijas. Tikimasi, kad vykdoma teisingumo sistemos reforma turės reikšmingo poveikio verslo aplinkai.

Albanija padarė nedidelę pasirengimo pažangą, kad įgytų pajėgumus atlaikyti konkurencinį spaudimą ir rinkos jėgas Sąjungoje. Nedidelė pažanga visų pirma padaryta gerinant aukštąjį mokslą ir profesinį rengimą. Tačiau reikia padidinti visų lygių švietimo kokybę, kad žmonės įgytų geresnių, darbo rinkos poreikius atitinkančių įgūdžių ir žinių. Pradėta teikti pirmenybę investicijoms į infrastruktūrą, tačiau transporto, energetikos ir skaitmeninės infrastruktūros trūkumai vis dar silpnina konkurenciją ir riboja prekybą. Tarptautinė prekyba nepasiekė savo potencialo ir yra sutelkta sektoriuose, dėl to ekonomika yra pažeidžiamesnė. Mokslinių tyrimų, technologinės plėtros ir inovacijų pajėgumai tebėra menki.

Albanija toliau derino savo teisės aktus su įvairių sričių ES reikalavimais ir taip didino **gebėjimus priimti narystės įsipareigojimus**. Daugelyje sričių šalis yra vidutiniškai pasirengusi, pavyzdžiui, finansų kontrolės srityje, arba yra padariusi nedidelę pasirengimo pažangą, pvz., viešųjų pirkimų ir statistikos srityse. Albanija turės toliau dėti pastangas vykdyti bendrą parengiamąjį darbą, susijusį su ES *acquis* priėmimu ir įgyvendinimu. Ji turėtų toliau vystyti transporto ir energetikos tinklus, be kita ko, siekdama pagerinti susisiekimą visame regione. Reikia stiprinti institucijų, kurioms pavesta įgyvendinti *acquis*, administracinius pajėgumus ir profesinius standartus ir užtikrinti reguliavimo institucijų nepriklausomumą. Tebėra labai svarbu didinti skaidrumą ir atskaitomybę, visų pirma užtikrinti efektyvų, veiksmingą ir skaidrų viešųjų pirkimų sistemos veikimą ir viešųjų finansų

³ Pagal ES romų integracijos nacionalinių strategijų bendruosius principus visos šios grupės priskiriamos bendrajai romų kategorijai.

valdymą. Albanija toliau visapusiškai derino teisės aktus su visomis ES bendros užsienio ir saugumo politikos pozicijomis ir deklaracijomis.

Nepagrįstų prieglobsčio prašymų, kuriuos pateikė Albanijos piliečiai ES valstybėse narėse ir Šengeno asocijuotosiose šalyse, skaičius tebebuvo didelis. Kad veiksmingai kovotų su šiuo reiškiniu, Albanija turi nedelsdama imtis ryžtingų veiksmų, bet kita ko, taikydama padėties po vizų režimo liberalizavimo stebėjimo mechanizmą.

Bosnija ir Hercegovina

Vertinant pagal **politinius kriterijus**, patobulinti rinkimų teisės aktai, laikytasi nemažai ESBO Demokratinė institucijų ir žmogaus teisių biuro rekomendacijų ir vietos rinkimai buvo surengti gan tvarkingai, nepaisant incidentų kai kuriose savivaldybėse, kuriuos reikės ištirti. Nors stengtasi išspręsti Mostaro klausimą, rinkimai šiais metais ten negalėjo vykti. Bosnijos ir Hercegovinos Parlamentinė Asamblėja ir autonominių vienetų parlamentai padarė pažangą siekdami įgyvendinti likusius reformų prioritetus, visų pirma numatytus Reformų darbotvarkėje. Pagerėjo valstybės, autonominių vienetų ir Brčko rajono parlamentų bendradarbiavimas. Tačiau jų vaidmuo ir pajėgumai ES integracijos procese turi būti labiau sustiprinti. Bosnijos ir Hercegovinos Ministrų taryba ir autonominių vienetų vyriausybės veiksmingai bendradarbiavo dėl Reformų darbotvarkės, kuri turi būti toliau įgyvendinama. Rugpjūčio mėn. Ministrų taryba priėmė ES reikalų koordinavimo mechanizmą. Vis dar reikia priimti strateginę šalies teisės aktų derinimo su ES *acquis* programą.

Bosnijos ir Hercegovinos Konstitucija iki šiol pažeidžia Europos žmogaus teisių konvenciją, kaip nurodyta *Sejdić-Finci* bylos sprendime. Vis dar reikia užtikrinti, kad visoje šalyje būtų vykdomi Konstitucinio Teismo sprendimai.

Nors padaryta nedidelė pažanga kuriant institucinius valdžios ir pilietinės visuomenės organizacijų bendradarbiavimo mechanizmus, reikia parengti strateginį bendradarbiavimo su pilietine visuomene pagrindą.

Bosnija ir Hercegovina tik pradėjo pasirengimą viešojo administravimo reformos srityje. Pasikeitus Federacijos autonominio vieneto valstybės tarnybos teisiniam pagrindui, padėtis suprastėjo ir padidėjo politizavimo rizika. Vis dar iš esmės trūksta skirtingų administracijos subjektų suderinto požiūrio į politikos vystymą ir koordinavimą. Reikia priimti naują strateginį viešojo administravimo pagrindą ir viešųjų finansų valdymo strategiją.

Bosnijos ir Hercegovinos teisingumo sistema padarė nedidelę pasirengimo pažangą. Nedidelė pažanga padaryta atskaitomybės ir profesinio sąžiningumo srityje. Dar nepriimtas veiksmų planas, skirtas 2014–2018 m. teisingumo sektoriaus reformos strategijai įgyvendinti. Toliau buvo atvejų, kai kurie šalies politikai dėl politinių priežasčių grasino teisminėms institucijoms. Reikia toliau stiprinti teismų nepriklausomumą.

Bosnija ir Hercegovina padarė nedidelę pasirengimo pažangą kovoje su korupcija. Nedidelė pažanga padaryta įvairiais valdžios lygmenimis priėmus veiksmų planus, tačiau dėl valdžios susiskaidymo įgyvendinimas nėra toks veiksmingas. Korupcija tebėra paplitusi daugelyje sričių ir išlieka didelė problema. Deklaruojamas politinis įsipareigojimas šiuo klausimu nedavė konkrečių rezultatų.

Kovos su organizuotu nusikalstamumu srityje Bosnija ir Hercegovina padarė nedidelę pasirengimo pažangą. Visų pirma, nedidelė pažanga padaryta gerinant tarpžinybinį bendradarbiavimą. Tačiau reikia sustiprinti finansinius tyrimus. Kova su organizuotu nusikalstamumu išlieka itin svarbi siekiant užkirsti kelią nusikaltėlių skverbimuisi į šalies

politikos, teisės ir ekonomikos sistemas. Bosnija ir Hercegovina dar turi atitikti tarptautinius kovos su pinigų plovimu ir teroristų finansavimu standartus. Bosnija ir Hercegovina smarkiai nukentėjo nuo užsienio teroristų kovotojų ir radikalizacijos reiškinių. Bosnija ir Hercegovina jau ėmėsi svarbių priemonių šiai problemai spręsti ir jas reikia toliau papildyti siekiant nustatyti ir sutrikdyti užsienio teroristų kovotojų, vykstančių į tokias konflikto zonas kaip Irakas ir Sirija, srautą ir jam užkirsti kelią.

Reikia daugiau nuveikti sprendžiant žmogaus teisių ir mažumų klausimus. Padaryta nedidelė pažanga, visų pirma priėmus kovos su diskriminacija įstatymo pakeitimus. Apskritai, reikia iš esmės patobulinti strateginę, teisinę, institucinę ir politinę žmogaus teisių stebėjimo sistemas. Pasieltas nedidelis pasirengimo lygis saviraiškos laisvės srityje. Tačiau pažangos šioje srityje nebuvo. Reikia imtis tinkamų teisinių veiksmų dėl politinio spaudimo žurnalistams ir jų bauginimo atvejų. Vis dar reikia išspręsti visuomeninės transliacijos sistemos finansinio stabilumo ir nepakankamo žiniasklaidos nuosavybės skaidrumo klausimus.

Regioninio bendradarbiavimo srityje šalis toliau aktyviai dalyvavo regioninėse iniciatyvose. Bosnija ir Hercegovina sausio mėn. perėmė pirmininkavimą Vidurio Europos iniciatyvai.

Vertinant pagal **ekonominius kriterijus**, šalis tik pradėjo kurti veikiančią rinkos ekonomiką. Padaryta nedidelė pažanga pagal sutartą Reformų darbotvarkę modernizuojant darbo teisės aktus, gerinant verslo aplinką ir šalinant finansų sektoriaus trūkumus. Tačiau viešasis sektorius yra neveiksmingas, o privačiojo sektoriaus plėtra lėta. Svarbiausia bus tvirta ir nuolatinė politinė parama tam, kad pagal sutartą Reformų darbotvarkę būtų greitai įgyvendintos labai reikalingos struktūrinės reformos.

Bosnija ir Hercegovina tik pradėjo kurti pajėgumus atlaikyti konkurencinį spaudimą ir rinkos jėgas Sąjungoje. Nepadaryta pažangos gerinant šalies konkurencingumą, tačiau Reformų darbotvarkės priemonės yra įgyvendinamos.

Kalbant derinimą su **Europos standartais**, padaryta nedidelė pasirengimo pažanga viešųjų pirkimų ir vidaus rinkos srityse. Šalis padarė nedidelę pasirengimo pažangą transporto srityje; liepos mėn. valstybės lygmeniu priimta Transporto pagrindų strategija yra žingsnis į priekį šaliai siekiant gauti naudos iš sujungimo darbotvarkės. Vis dar reikia priimti šalies masto strategijas žemės ūkio, energetikos ir aplinkos srityse. Taip pat būtini tolesni tvarūs veiksmai teisingumo, laisvės ir saugumo, konkurencijos, pramonės ir MVI, žemės ūkio, aplinkos ir klimato kaitos politikos, energetikos, informacinės visuomenės ir žiniasklaidos srityse. 2013 m. spalio mėn. atlikto gyventojų ir namų ūkių surašymo rezultatai buvo paskelbti 2016 m. birželio 30 d. laikantis tarptautinių standartų ir rekomendacijų.

Kosovas

Vertinant pagal **politinius kriterijus**, vyriausybė ir opozicija tebebuvo susipriešinusi. Kartais ataskaitiniu laikotarpiu parlamentas negalėjo įprastai veikti, be kita ko, dėl opozicijos narių naudojamų smurtinių priemonių. Visos politinės partijos turėtų elgtis atsakingai ir iš naujo užmegzti konstruktyvų dialogą, o parlamentas turi būti pagrindinis politinių diskusijų forumas. Opozicijos nariai neseniai grįžo prie parlamentinės veiklos – tai teigiamas žingsnis.

Kosovo institucijos įvykdė likusius įsipareigojimus dėl specialiųjų bylų tyrimo skyrių ir prokuratūros įsteigimo, kad būtų ištirti kaltinimai dėl per 1999 m. konfliktą ir po jo įvykdytų tarptautinių nusikaltimų. Procedūros dėl dvišalio susitarimo su priimančiąja specialiųjų bylų tyrimo skyrių valstybe (Nyderlandais) užbaigtos. Iki 2018 m. birželio mėn. pratęsti EULEX įgaliojimai.

Asamblėja baigė skirti darbuotojus į likusius postus nepriklausomose institucijose ir agentūrose. Tačiau skyrimas dažnai buvo priklausomas nuo politinės įtakos. Tai silpnina šių institucijų nepriklausomą veikimą ir veiksmingą valdymą. Reikia daugiau pastangų siekiant užtikrinti, kad į pareigas būtų skiriama remiantis nuopelnais.

Kosovas yra padaręs nedidelę pasirengimo pažangą viešojo administravimo reformos srityje. Nemaža pažanga padaryta priėmus visapusišką viešųjų finansų valdymo strategiją ir bendrųjų administracinių procedūrų įstatymą. Vis dėlto didelį susirūpinimą toliau kelia nuolatinis viešojo administravimo politizavimas. Valstybės administravimo organizavimas yra fragmentiškas ir neužtikrina veiksmingos atskaitomybės, taip pat reikia išspręsti vyriausybės agentūrų atskaitomybės dubliavimo problemą. Parlamentas turėtų labiau prižiūrėti vyriausybės veiklą. Siekiant pagerinti valdymą ir atskaitomybę, turėtų būti laikomasi priežiūros institucijų rekomendacijų.

Kosovo teismų sistema yra pradiniam etape. Ataskaitiniu laikotarpiu imtasi svarbių teigiamų žingsnių – priimtos Konstitucijos pataisos ir dauguma antrinės teisės aktų, reikalingų, kad būtų galima įgyvendinti 2015 m. teisingumo teisės aktų rinkinį. Kosovas taip pat paskyrė daugumą pagrindinių institucijų narių ir toliau didino išnagrinėtų bylų rodiklius. Tačiau teisingumas vykdomas lėtai ir neveiksmingai ir teisminių institucijų pareigūnai nėra pakankamai atskaitingi. Teisminės institucijos vis dar pažeidžiamos dėl nederamos politinės įtakos, o teisinės valstybės institucijoms trūksta lėšų ir žmogiškųjų išteklių.

Kosovas tik pradėjo pasirengimą (yra padaręs nedidelę pažangą) kovos su korupcija srityje. Sukūręs daugiadalykes tyrimo grupes ir aukšto lygio korupcijos bei organizuoto nusikalstamumo atvejų nustatymo mechanizmą, taip pat remdamas žemiausios instancijos teismų sunkių nusikaltimų departamentus, Kosovas sustiprino savo kovos su organizuotu nusikalstamumu institucinius gebėjimus. Dėl to išnagrinėta daugiau aukšto lygio bylų ir patraukta baudžiamojon atsakomybėn daugiau asmenų. Vis dėlto korupcija tebėra paplitusi daugelyje sričių ir tebėra labai didelė problema. Siekiant ją visapusiškai išspręsti, reikia tvirtesnės politinės valios.

Kosovas tik pradėjo pasirengimą kovos su organizuotu nusikalstamumu srityje. Tyrimų ir galutinių apkaltinamųjų nuosprendžių tebėra nedaug. Tebėra teisės aktų spragų, taip pat reikia patobulinti vykdymo užtikrinimą, visų pirma pinigų plovimo, turto konfiskavimo ir arešto ir finansinių tyrimų srityse. Nederama įtaka tyrimams ir nepakankamas strateginis politinis įsipareigojimas trukdo kovoti su organizuotu nusikalstamumu. Kosovas toliau dėjo pastangas kovoti su terorizmu, tačiau šioje srityje vis dar susiduria su sunkumais.

Nedidelė pažanga padaryta žmogaus teisių srityje – imtasi veiksmų įgyvendinti 2015 m. žmogaus teisių srities teisės aktų rinkinį ir deklaracijas, kuriomis išreiškiama parama LGBTI asmenims. Tačiau jų įgyvendinimas toliau stringa dėl nepakankamų išteklių ir politinio įsipareigojimo, ypač vietos lygmeniu. Reikia daugiau nuveikti siekiant veiksmingai užtikrinti nuosavybės teises ir išspręsti klausimus, susijusius su perkeltųjų asmenų grąžinimu ir reintegracija, kultūros paveldo apsauga ir kova su smurtu dėl lyties. Reikia gerokai sustiprinti mažumų ir neįgaliųjų teisių apsaugą. Kosovas padarė nedidelę pasirengimo pažangą saviraiškos laisvės srityje. Ataskaitiniu laikotarpiu buvo nerimą keliančių pokyčių, be kita ko, ne kartą grasinta žurnalistams. Asamblėja per menkai įsipareigojusi rasti sprendimą dėl tvaraus visuomeninio transliuotojo finansavimo, dėl to jis yra neapsaugotas nuo politinio spaudimo. Nebuvo jokių teisės aktų pokyčių dėl žiniasklaidos nuosavybės reguliavimo ir skaidrumo.

Kalbant apie **santykių su Serbija normalizavimą**, Kosovas toliau laikėsi įsipareigojimo įgyvendinti per dialogą, vykdomą padedant ES, pasiektus susitarimus. Pažanga buvo nedidelė, be kita ko, dėl rinkimų proceso Serbijoje ir vidaus padėties Kosove. Tačiau 2016 m. rugpjūčio

mėn. prasidėjus Mitrovizos tilto darbams ir laisvam judėjimui pagreitis atgautas. Reikia toliau dėti pastangas, kad būtų įgyvendinti jau pasiekti susitarimai. Veiksmai, kurių imtasi, turėtų turėti konkretų teigiamą poveikį kasdieniam Kosovo ir Serbijos piliečių gyvenimui.

Vertinant pagal **ekonominius kriterijus**, Kosovas tik pradėjo kurti veikiančią rinkos ekonomiką. Padaryta nedidelė pažanga, visų pirma remiant į eksportą orientuotas įmones, gerinant sutarčių vykdymą, ypač finansų sektoriuje, ir galimybes gauti finansavimą. Tačiau fiskaliniu požiūriu netvarūs sprendimai, susiję su išmokomis karo veteranams, galėjo neigiamai paveikti Kosovo makroekonominį stabilumą ir jo santykius su tarptautinėmis finansų įstaigomis. Iš nuolatinio prekybos deficito matyti, kad gamybos bazė silpna, o tarptautinis konkurencingumas menkas. Priklausomybė nuo perlaidų ir didelio masto neoficiali ekonomika papildomai mažina paskatas dirbti ir lemia mažą dalyvavimą darbo rinkoje, ypač moterų, ir didelį nedarbo lygį, ypač jaunimo ir nekvalifikuotų darbuotojų.

Kosovas tik pradėjo pasirengimą kurti pajėgumus atlaikyti konkurencinį spaudimą ir rinkos jėgas Sąjungoje. Nepadaryta pažangos gerinant švietimo – pagrindinės ilgalaikio augimo ir konkurencingumo varomosios jėgos – kokybę.

Kosovas tik pradėjo derinti teisės aktus su **Europos standartais**. Nors kai kuriose srityse teisės aktai buvo toliau derinami, jie menkai įgyvendinami. Nedidelė pažanga padaryta viešųjų pirkimų ir konkurencijos srityje. Nemaža pažanga padaryta muitinės srityje, ypač kovojant su korupcija, surenkant įplaukas ir mažinant administracines eksporto išlaidas, tačiau Kosovas turėtų aktyviau kovoti su neoficialia ekonomika ir mokesčių slėpimu. Energetikos sektoriuje tebėra problemų – nepadaryta pažangos dėl Kosovo A elektrinės eksploatavimo nutraukimo arba Kosovo B elektrinės atnaujinimo ir labai mažai pasistūmėta į priekį atsinaujinančiųjų išteklių energijos srityje.

2 PRIEDAS. PAGRINDINIAI STATISTINIAI DUOMENYS

STATISTINIAI DUOMENYS (2016 m.
spalio 5 d. duomenimis)

Demografinė padėtis		Juodkalnija		Buvusioji Jugoslavijos Respublika Makedonija		Albanija		Serbija		Turkija		Bosnija ir Hercegovina		Kosovas*		ES 28	
	Past aba	2014	2015	2014	2015	2014	2015	2014	2015	2014	2015	2014	2015	2014	2015	2014	2015
Iš viso gyventojų (tūkst.)	1)	621,5	622,1	2 065,8	2 069,2	2 895,0e	2 892,3 e	7 149,2e	7 114,4	76 668	77 696	3 827,3e	3 819, 5e	1 804, 9e	1772,1p	506 944 p	508 293 bp
15–64 m. gyventojų dalis bendrame gyventojų skaičiuje (%)		68,1	67,8	70,8	70,5	68,8e	69,0	67,6	67,1	67,7	67,8	:	:	:	:	65,8p	65,5bp
Apytikslė natūralios kaitos norma (1 000 gyventojų)		2,4	1,7	1,9	1,3e	5,2e	3,7e	–4,9	–5,4	12,3	11,8	–1,5p	:	13,2e	12,4be	0,4p	–0,3bp
Vyrų tikėtina gyvenimo trukmė gimstant (metais)		74,1	:	73,5	:	76,4e	:	72,8	:	75,4	:	:	:	:	:	78,1p	:
Moterų tikėtina gyvenimo trukmė gimstant (metais)		78,9	:	77,5	:	80,3e	:	78,0	:	80,9	:	:	:	:	:	83,6p	:

Darbo rinka	Past aba	2014	2015	2014	2015	2014	2015	2014	2015	2014	2015	2014	2015	2014	2015	2014	2015
20–64 m. gyventojų aktyvumo darbo rinkoje lygis: darbo rinkoje aktyvių 20–64 m. gyventojų dalis (%)		67,6	68,5	70,8	70,2	68,6e	71,3e	68,0b	68,1	58,9	59,9	59,2	59,2	47,7	42,8	76,8	77,1
20–64 m. vyrų aktyvumo darbo rinkoje lygis: darbo rinkoje aktyvių 20–64 m. vyrų dalis (%)		74,5	74,9	84,5	83,8	80,5e	81,8e	76,6b	76,7	82,2	82,7	72,4	71,9	71,4	65,1	83,2	83,4
20–64 m. moterų aktyvumo darbo rinkoje lygis: darbo rinkoje aktyvių 20–64 m. moterų dalis (%)		60,7	62,1	56,8	56,2	57,3e	61,1e	59,5b	59,5	35,8	37,3	46,0	46,3	24,2	20,4	70,5	70,8
20–64 m. gyventojų užimtumo lygis (gyventojų skaičiaus dalis, %)																	
Iš viso		55,6	56,7	51,3	51,9	56,6e	59,3e	54,8b	56,0	53,2	53,9	43,2	43,2	31,3	29,1	69,2	70

	Juodkalnija	Buvusioji Jugoslavijos Respublika Makedonija	Albanija	Serbija	Turkija	Bosnija ir Hercegovina	Kosovas*	ES 28
--	-------------	---	----------	---------	---------	---------------------------	----------	-------

Vyrų		61,4	61,9	61,6	61,5	65,2e	68,1e	62,5b	63,7	75,0	75,3	54,6	53,9	48,4	44,9	75,0	75,8
Moterų		49,4	51,5	40,8	42,1	48,5e	50,7e	47,2b	48,3	31,6	32,6	31,9	32,4	14,5	13,2	63,4	64,2
15–24 m. nesimokantys ir nedarbantys asmenys, visos šio amžiaus grupės gyventojų dalis, (%)		17,7	19,1	:	:	30,9e	29,6	20,7	20,1	24,9	24,0	26,1	27,7	:	:	12,5	12,0
15–29 m. nesimokantys ir nedarbantys asmenys, visos šio amžiaus grupės gyventojų dalis, (%)		22,6	23,4	:	:	34,5e	32,8	25,6	24,6	28,5	28,0	31,8	32,8	:	:	15,4	14,8
Užimtumas pagal pagrindinius sektorius																	
Žemės ūkis, miškininkystė ir žuvininkystė (%)	2)	5,7	7,7	18,5	17,9	42,7e	41,3e	19,9b	19,4	21,1	20,6	17,1	17,9	2,6	2,3	4,7	4,5
Pramonė (%)	2)	11,1	10,8	23,4	23,4	11,0e	11,6e	20,2b	19,9	20,5	20,0	22,1	22,0	17,7	18,7	17,4	17,3
Statybų sektorius (%)	2)	6,5	6,6	7,0	7,1	6,4e	6,9e	4,5b	4,5	7,4	7,2	7,9	7,5	10,9	9,5	6,8	6,8
Paslaugų sektorius (%)	2)	76,7	74,8	51,1	51,6	39,4e	40,2	55,4b	56,1	51,0	52,2	52,7	52,4	67,2	68,3	71,0	71,3
Viešajame sektoriuje dirbantys asmenys (visų dirbančių gyventojų dalis), 20–64 m. gyventojai (%)	3)	32,8	32,4	:	:	17,5e	16,7e	31,4b	29,7	13,1b	13,5	31,9	31,2	31,4s	32,6	:	:
Privačiame sektoriuje dirbantys asmenys (visų dirbančių gyventojų dalis), 20–64 m. gyventojai (%)	3)	48,2	46,8	:	:	82,5e	83,3e	68,6b	70,3	86,9b	86,5	63,1	63,2	68,6s	67,4	:	:
Nedarbo lygis (darbo jėgos %)																	
Iš viso	4)	18,0	17,5	28,0	26,1	17,5e	17,1e	19,2b	17,6	9,9	10,3	27,6	27,9	35,3	32,9	10,2	9,4
Vyrų	4)	17,8	17,7	27,7	26,7	19,2e	17,1e	18,3b	16,8	9,1	9,3	25,3	25,9	33,1	31,8	10,1	9,3
Moterų	4)	18,2	17,3	28,6	25,1	15,2e	17,1e	20,3b	18,7	11,9	12,6	31,2	30,9	41,6	36,6	10,3	9,5
Jaunimo (15–24 m.)	4)	35,8	37,6	53,1	47,3	39,0e	39,8e	47,4b	43,2	17,8	18,4	62,7	62,3	61,0	57,7	22,2	20,4
Ilgalaikių bedarbių (>12 mėnesių)	4)	14,0	13,6	23,4	21,3	11,2e	11,3e	12,8b	11,3	2,0	2,2	23,4	22,8	26,1	23,8	5,0	4,5
Vidutinis nominalus mėnesinis darbo užmokestis (EUR)	5)	479,0	:	:	:	378,8	386,4	523,6	506,4	:	:	424,4	424,4	:	:	:	:

Švietimas	Past aba	2014	2015	2014	2015	2014	2015	2014	2015	2014	2015	2014	2015	2014	2015	2014	2015
Mokyklos ir mokymo programų nebaigę asmenys; ne daugiau kaip pagrindinį išsilavinimą turinčių ir toliau nebesimokančių 18–24 m. gyventojų dalis (%)		5,1	5,7	12,5	11,3p	26,0e	21,3e	8,5	7,5	38,3	36,7	25,2	26,3	:	:	11,2	11,0

Juodkalnija	Buvusioji Jugoslavijos Respublika Makedonija	Albanija	Serbija	Turkija	Bosnija ir Hercegovina	Kosovas*	ES 28
-------------	---	----------	---------	---------	---------------------------	----------	-------

Viešosios išlaidos švietimui pagal BVP (%)	:	:	:	:	3,3	:	4,2	:	5,1	:	:	:	4,4	:	:	:
Išsilavinimo neturinčių arba tik pradinį išsilavinimą turinčių 20–24 m. gyventojų procentinė dalis, iš viso	1,1	6,6	:	13,7	30,9e	24,9e	10,1b	8,6	12,6	11,5	6,5	6,2	20,7	17,9	:	:
Išsilavinimo neturinčių arba tik pradinį išsilavinimą turinčių 20–24 m. vyrų procentinė dalis	1,2	6,9	:	:	31,0e	27,1e	10,2b	9,3	6,9	7,1	5,8	5,6	18,8	14,9	:	:
Išsilavinimo neturinčių arba tik pradinį išsilavinimą turinčių 20–24 m. moterų procentinė dalis	1,0	6,3	:	:	30,7e	22,6e	10,0b	7,9	17,9	15,7	7,2	6,9	22,9	21,3	:	:
Vidurinį išsilavinimą turinčių 20–24 m. gyventojų procentinė dalis, iš viso	86,3	80,6	:	76,1	49,7e	52,4e	82,3b	83,2	70,0	69,9	85,6	86,3	68,2	67,3	:	:
Vidurinį išsilavinimą turinčių 20–24 m. vyrų procentinė dalis	87,8	85,3	:	:	55,9e	57,9e	84,8b	84,5	76,7	76,9	89,6	88,6	71,8	72,4	:	:
Vidurinį išsilavinimą turinčių 20–24 m. moterų procentinė dalis	84,7	75,7	:	:	43,5e	46,8e	79,7b	81,7	63,8	63,3	81,2	83,5	64,0	61,5	:	:
Tretinį išsilavinimą turinčių 30–34 m. gyventojų procentinė dalis, iš viso	28,3	31,0	24,9	28,6	16,7e	22,1e	27,0b	28,9	21,5	23,5	18,9	17,2	14,8	17,2	37,8	38,6
Tretinį išsilavinimą turinčių 30–34 m. vyrų procentinė dalis	25,3	32,9	21,4	23,1	14,0e	19,6e	21,5b	24,2	23,4	25,0	15,2	13,4	16,6	19,5	33,4	33,9
Tretinį išsilavinimą turinčių 30–34 m. moterų procentinė dalis	31,3	32,2	28,7	34,5	19,2e	24,7e	32,8b	33,7	19,6	22,1	23,2	21,3	13,0	14,7	42,2	43,3

Nacionalinės sąskaitos	Pastaba	2014	2015	2014	2015	2014	2015	2014	2015	2014	2015	2014	2015	2014	2015	2014	2015
Bendrasis vidaus produktas																	
Dabartinėmis kainomis (mlrd. EUR)	6)	3,5	3,6	8,6	9,1p	10,0p	10,3p	33,3	33,5	601,5	645,4	14,0	14,6	5,6	:	13 987,3	14 693,0
Vienam gyventojui (EUR)	6)	5 600	5 800	4 100	4 400p	3 400	3 600	4 700	4 700	7 800	8 300	3 600	3 800	3 100	:	27 500	28 800
Pagal perkamosios galios standartus (PGS) vienam gyventojui	6)	11 200	11 800	10 100	10 600	8 300	8 600	10 200	10 300	14 600	15 100	8 000	8 300	:	:	27 500	28 700
Pagal perkamosios galios standartus (PGS) vienam gyventojui, palyginti su ES vidurkiu (ES 28 = 100)	6)	41	41	37	37	30	30	37	36	53	53	29	29	:	:	-	-

		Juodkalnija		Buvusioji Jugoslavijos Respublika Makedonija		Albanija		Serbija		Turkija		Bosnija ir Hercegovina		Kosovas*		ES 28	
Realus (apimties) metinis pokytis, palyginti su ankstesniais metais (%)	6)	1,8	3,4	3,5p	3,7e	1,8p	2,8p	-1,8	0,8	3,0	4,0	1,1	:	1,2	:	1,5	2,2
Bendroji pridėtinė vertė pagal pagrindinius sektorius																	
Žemės ūkis, miškininkystė ir žuvininkystė (%)	6)	10,0	9,8	11,7	11,4p	22,9p	22,1p	9,3	8,2	8,0	8,5	7,1	:	14,3	:	1,6	1,5
Pramonė (%)	6)	13,5	12,9	18,3	18,7p	14,7p	14,6p	25,1	25,9	22,0	21,5	21,3	:	19,4	:	19,1	19,2
Statybų sektorius (%)	6)	4,2	4,6	8,0	7,9p	10,0p	10,8p	5,1	5,5	5,1	5,0	4,7	:	7,3	:	5,4	5,4
Paslaugų sektorius (%)	6)	72,3	72,7	62,0	62,0p	52,4p	52,5p	60,5	60,4	64,9	65,0	66,9	:	59,0	:	73,9	73,9

Mokėjimų balansas	Past aba	2014	2015	2014	2015	2014	2015	2014	2015	2014	2015	2014	2015	2014	2015	2014	2015
Grynosios tiesioginės užsienio investicijos (TUI, srautai į šalį ir iš šalies, mln. EUR)	13)	353,9	619,3	197,4	170,7	811,5	818,4	1 236,3	1 803,8	4 121,9	10 641,7	386,1	221,2	123,8	287,3	- 22 872,0	:
Grynosios tiesioginės užsienio investicijos (TUI, srautai į šalį ir iš šalies, BVP %)	13)	10,2	17,1	2,3	1,9p	8,1p	8,0p	3,7	5,4	0,7	1,6	2,8	1,5	2,2	:	-0,2	:
Grynosios tiesioginės užsienio investicijos (TUI, srautai į šalį ir iš šalies), palyginti su ES 28 (mln. EUR)	14)	102,5	403,0	10,8	-169,2	:	:	1 073,9	1 480,4	1 509,5	4 809,2	:	:	82,4	101,3	-	-
Grynosios tiesioginės užsienio investicijos (TUI, srautai į šalį ir iš šalies), palyginti su ES 28 (BVP %)	14)	3,0	11,1	0,1	-1,9	:	:	3,2	4,4	0,3	0,7	:	:	1,5	:	-	-
Perlaidos (BVP %)	15)	1,3	:	2,2p	2,1e	:	:	7,8	8,7	0,1	0,1	8,5	8,3	:	:	0,1	:

Išorės prekyba prekėmis	Past aba	2014	2015	2014	2015	2014	2015	2014	2015	2014	2015	2014	2015	2014	2015	2014	2015
Tarptautinė prekyba prekėmis																	
Eksporto į ES 28 šalis dalis (nuo viso eksporto vertės, %)		35,8	35,7	76,5	77,2	77,4	75,5	65,7	67,0	43,5	44,5	72,1	71,6	30,2	32,6	-	-
Importo iš ES 28 šalių dalis (nuo viso importo vertės, %)		45,8	41,3	63,4	62,1	61,1	61,8	57,1	57,3	36,7	38,0	58,9	60,8	42,6	42,2	-	-
Prekybos balansas (mln. EUR)		-1 451	-1 524	-1 758	-1 726	-2 114	-2 154	-2 950	-2 985	-63 685	-56 977	-3 844	-3 510	-2 214	-2 309	11 139	64 169
Tarptautinė prekyba prekėmis ir paslaugomis (pagal BVP)																	

		Juodkalnija		Buvusioji Jugoslavijos Respublika Makedonija		Albanija		Serbija		Turkija		Bosnija ir Hercegovina		Kosovas*		ES 28	
Importas (BVP %)	6)	60,0	61,1	64,9	65,0p	47,2p	:	54,2	56,4	32,1	30,8	:	:	50,6	:	40,4	40,5
Eksportas (BVP %)	6)	40,1	42,5	47,7	48,8p	28,2p	:	43,4	46,7	27,9	28,0	:	:	19,6	:	43,1	43,8

Viešieji finansai	Past aba	2014	2015	2014	2015	2014	2015	2014	2015	2014	2015	2014	2015	2014	2015	2014	2015
Valdžios sektoriaus finansų statistika pagal BVP																	
** Valdžios sektoriaus perteklius (+) / deficitas (–) (%)	7)	–3,1	7,7	–4,2	–3,5	–5,2	–4,0	–6,7	–3,8	0,4	1,7	–2,0	0,7	:	:	–3,0	–2,4
** Bendroji valstybės skola (%)	7) 8)	56,7	63,3	38,2	38,0	71,8	72,5	72,4	76,4	34,5	31,3	41,6	41,9	10,5	12,8	86,8	85,2

Finansiniai rodikliai	Past aba	2014	2015	2014	2015	2014	2015	2014	2015	2014	2015	2014	2015	2014	2015	2014	2015
Metinis vartojimo kainų pokytis (%)		–0,7	1,5	–0,3	–0,3	0,7	2,0	2,9	1,9	8,9	7,7	–0,9	–1,0	0,4	–0,5	0,5	0,0
Bendra užsienio skola (pagal BVP, %)	9)	:	:	70,3p	69,9p	69,6	73,9	77,1	80,1	55,0	56,4	:	:	32,3	:	:	:
Metinė skolinimosi norma (vienų metų, %)	10)	9,22	8,53	3,75	3,75	7,66	7,77	10,50	6,50	11,68	10,79	6,32	5,74	10,70	:	:	:
Metinė palūkanų už indėlius norma (vienų metų, %)	11)	1,86	1,23	0,50	0,25	1,92	1,35	5,50	2,50	7,75	7,27	0,09	0,09	1,07	:	:	:
Tarptautinių atsargų (įskaitant auksą) vertė (mln. EUR)	12)	545	674	2 436	2 262	2 192	2 880	9 907	10 378	95 824	99 620	4 001	4 400	746	861	:	:
Tarptautinės atsargos (atitiktis importo mėnesiais)	12)	3,2	3,7	5,3	4,6	5,6	7,6	6,6	6,6	5,9	6,0	6,1	6,8	3,2		:	:

Verslas	Past aba	2014	2015	2014	2015	2014	2015	2014	2015	2014	2015	2014	2015	2014	2015	2014	2015
Pramonės gamybos indeksas (2010 = 100)		81,8	88,3	112,5	118,0	139,2	142,4	98,8	107,1	120,5	124,3	103,9	107,1	:	:	101,7	103,9

Infrastruktūra	Past aba	2014	2015	2014	2015	2014	2015	2014	2015	2014	2015	2014	2015	2014	2015	2014	2015
Geležinkelių tinklo tankis (veikiančios linijos tūkstančiui km²)		18,1	18,1	27,2	27,2	12,0	13,2s	49,3	48,6s	12,9	12,9	20,1	20,1	30,6	30,6	:	:

Juodkalnija	Buvusioji Jugoslavijos Respublika Makedonija	Albanija	Serbija	Turkija	Bosnija ir Hercegovina	Kosovas*	ES 28
-------------	---	----------	---------	---------	---------------------------	----------	-------

Greitkelių ilgis (km)		0	0	259	259	:	:	607	693	2 155	2 159	128	128	80	80	:	:
-----------------------	--	---	---	-----	-----	---	---	-----	-----	-------	-------	-----	-----	----	----	---	---

Energetika	Past aba	2014	2015	2014	2015	2014	2015	2014	2015	2014	2015	2014	2015	2014	2015	2014	2015
Grynasis energijos importas (pagal BVP)	16)	5,4	4,2	8,5	6,4	1,3	0,7	5,3	4,7	1,8	1,4	6,8	5,3	6,9	:	2,4	1,7

: = nėra

b = serijų pertrauktys

e = apskaičiuotoji vertė

p = preliminarūs duomenys

s = Eurostato įvertis

- = netaikoma

* = Šis pavadinimas nekeičia pozicijų dėl statuso ir atitinka JT ST rezoliuciją 1244 bei Tarptautinio Teisingumo Teismo nuomonę dėl Kosovo nepriklausomybės deklaracijos.

** = Plėtros šalių valdžios sektoriaus deficito ir skolos duomenys skelbiami „tokie, kokie yra“, negarantuojant dėl jų kokybės ir dėl to, ar laikytasi ESS taisyklių.

Pastabos:

- 1) Bosnija ir Hercegovina: gyventojų skaičius metų viduryje.
- 2) Albanija: dalių suma nesudaro 100 proc., nes kai kuriais atvejais asmenys nebuvo ar negalėjo būti priskirti tam tikram veiklos sektoriui.
- 3) Bosnija ir Hercegovina: dalių suma nesudaro 100 proc., nes neįtraukti kiti nuosavybės tipai. Juodkalnija: neįtrauktos NVO.
- 4) Turkija: nedarbas remiantis 4 savaičių kriterijumi + naudojant tik aktyvius darbo paieškos metodus.
- 5) Serbija, 2014 m.: darbo užmokestis, mokamas juridinių subjektų ir ne bendrovių formos įmonių darbuotojams. Bosnija ir Hercegovina: darbo užmokestis atskaičius mokesčius.
- 6) Turkija ir Bosnija ir Hercegovina: remiantis 1995 m. ESS.
- 7) ES 28: remiantis 2010 m. ESS.
- 8) BVP vertė paimta iš 2016–2018 m. vidutinės trukmės išlaidų programos (2015 m. balandžio mėn.).
- 9) Buvusioji Jugoslavijos Respublika Makedonija: remiantis mokėjimų balanso vadovu (6-uju leidimu).
- 10) Albanija: vidutinė svertinė palūkanų norma, taikoma per atitinkamą mėnesį suteiktoms naujoms paskoloms su 12 mėn. grąžinimo terminu. Bosnija ir Hercegovina: trumpalaikių paskolų ne finansų bendrovėms palūkanų normos nacionaline valiuta (svertinis vidurkis). Juodkalnija: metinė svertinė vidutinė faktinė palūkanų norma, nesumokėtos sumos. Buvusioji Jugoslavijos Respublika Makedonija: metų pabaiga (gruodžio 31 d.). Kosovas: įskaičiuotas bankų imamas mokestis už išmokėjimą.
- 11) Albanija: indėlių palūkanų normos išreiškia vidutinę svertinę normą per atitinkamą mėnesį priimtiems naujiems indėliams, kai terminas – 12 mėnesių. Bosnija ir Hercegovina: indėlių iki pareikalavimo palūkanų normos nacionaline namų ūkių valiuta (svertinis vidurkis). Juodkalnija: metinė svertinė vidutinė faktinė palūkanų norma, nesumokėtos sumos. Buvusioji Jugoslavijos Respublika Makedonija: metų pabaiga (gruodžio 31 d.). Turkija: vienos nakties indėlių galimybė. Kosovas: įskaičiuotas bankų imamas mokestis už išmokėjimą.
- 12) Buvusioji Jugoslavijos Respublika Makedonija: metų pabaiga (gruodžio 31 d.).
- 13) Buvusioji Jugoslavijos Respublika Makedonija, Albanija, Serbija, Bosnija ir Hercegovina, Kosovas ir ES 28: remiantis mokėjimų balanso vadovu (6-uju leidimu).
- 14) Buvusioji Jugoslavijos Respublika Makedonija, Serbija ir Kosovas: remiantis mokėjimų balanso vadovu (6-uju leidimu).
- 15) Buvusioji Jugoslavijos Respublika Makedonija, Serbija, Bosnija ir Hercegovina ir ES 28: remiantis mokėjimų balanso vadovu (6-uju leidimu).
- 16) Juodkalnija, buvusioji Jugoslavijos Respublika Makedonija, Albanija, Turkija ir Kosovas: Eurostato skaičiavimai.